

ŽIVLJENJE IN SVET

ILUSTROVAN
TEDENSKI
OBZORNIK

13.

LJUBLJANA,
24. MARCA
1 9 3 5
KNJIGA 17.

UREDNIŠTVO
IN UPRAVA
V LJUBLJANI,
KNAFLJEVA 5

CENA POSAMEZNI ŠTEVILKI DIN 2— — POŠTNINA PLAČANA V GOTOVINI

ŽIVLJENJE IN SVET — ilustrovan tedenski obzornik

Izhaja ob nedeljah ter stane na leto (dve knjigi) 80 Din, za pol leta (ena knjiga) 40 Din, za četr let 20 Din, mesečno 8 Din. Posamezni zvezki se dobivajo po 2 Din

Naročnina za inozemstvo: ITALIJA: četrtletno 8 lir, polletno 16 lir, letoletno 30 lir. FRANCIJA mesečno 4 franko. ČESKOSLOVASKA mesečno 6 kron. AVSTRILIJA mesečno 1 šilling. AMERIKA IN OSTALO INOZEMSTVO letno 1½ dolarja

UREDNIŠTVO IN UPRAVA v Ljubljani, Knaflejeva ulica 5
TELEFON ŠT. 3122, 3123, 3124, 3125, 3126. ŠT. HISNEGA TELEFONA 905

UREDNIŠTVO NACELNO NE VRACA KOPISOV

UREDNIK IVAN PODRZAJ

VSEBINA ŠT. 13

Miroslav Adlešič: JOZEF ŠTEFAN (Ob stoletnici rojstva slovenskega pisatelja in fizika - 1) — Primarij dr. Mirko Černič: STEBRI SODOBNE KIRURGIJE (4) — FOSILNA NOJEVA JAJCA — VARNOST ZRAČNEGA PROMETA — OD PASTIRJA DO IZUMITELJA (Ob smrti Mihajla Pupina - A. J. — GEORGES LENOTRE † — Makso šnuderl: BAJKA O MIRU (Po beduinski pravljici) — Essad beg: ZAROTA ZOPER SVET (13) — KDO JE IZUMIL TISKARSTVO (n) — PRAZNA SLAMA — Miroslav Adlešič: KONRAD V. RÖNTGEN (2) — Dr. Anton Debeljak: PO SINJI ADRIJI (13) — ŠTIRIJEZIČNA ŠVICA (A. D.) — Jean Perrigault - nj: MED ZADNJIMI KRALJI MALIKOVALCEV (16) — VISEK IZUMOV — 15 NAJSLAVNEJSIH ŽENSK V ZGODOVINI — IZ LITERARNEGA SVETA (Bogomir Magajna: Graničarji - A. D. — ROMAN Z BALKANA ODLIKOVAN Z GONCOURTOVO NAGRADO - . D. — Nove knjige in revije) — NAŠ JEZIK (Prekmurska krajevna imena - Vilko Novak — KNJIGE IN REVJE (Ob Kojčevi knjigi življenja 3) — ŠAH — ZA BISTRE GLAVE — Na platnicah: HUMOR — KRIŽALJKA (Crassus) — ANEKDOTE

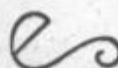
Slika na ovitku: Milly Steeger: »SAMOTA«

Naslovná slika: ELO JUSTIN: JOZEF ŠTEFAN (lesorez)

V prihodnjih zvezkih »ŽIVLJENJA IN SVETA« bodo izšli razen nadaljevanj in že naznanjenih člankov naslednji prispevki:

Miroslav Adlešič: Znanstveno delo Mihajla Pupina — Plemstvo in gledališki svet — Djoserova mastaba — Podrte gore v švici — Usoda ciganskega umetnika — ženska, morski ropar I. dr.

Med leposlovnim delom bo izšla črtica Rudolfa Kresala: Mlejninkovo spoznanje.

IZDAJA ZA KONZORCIJ ADOLF RIBNIKAR — TISKA NARODNA TISKARNA
V LJUBLJANI — NJEN PREDSTAVNIK FRAN JEZERSEK

ŽIVLJENJE IN SVET

STEV. 13

V LJUBLJANI, 24. MARCA 1935

KNJIGA 17.

JUSTIN
E. JUSTIN

JOZEF STEFAN (lesorez)

J O Ž E F Š T E F A N

OB STOLETNICI ROJSTVA SLOVENSKEGA PISATELJA IN FIZIKA

MIROSLAV ADLEŠIČ

li naj ob stoletnici rojstva slovenskega pesnika, pisatelja in slovitega učenjaka ponavljamo besede, ki nam jih običajno narekujejo obletnice in ki izzvene tolikokrat v gluho obsodbo naše mlačnosti? Ne. Mirno in brez puhlic, v duhu onega, ki se ga spominjamo, hočemo orisati življenje in delo moža, ki ga malokateri pozna, še manj primerno ceni, dasi je naše gore list, Jožefa Štefana. Porajajoča vigrəd nam ga je pred sto leti dala, pred dva in štidesetimi pa je njegovo truplo pokrtil prvi januarski sneg daleč proč od svete Koroške zemlje, ki ga je rodila in ki jo je neizmerno ljubil.

Dva velika Slovenca s severnega dela naše domovine sta v drugi polovici devetnajstega stoletja uživala svetoven sloves: Miklošič in Štefan. Čeprav sta dosegla iste časti in odlikovanja, je vendarle med njima precejšnja razlika. Oba je zajel val ilirizma, ki jima je posredoval znanje slovanskih jezikov. Starejši Miklošič se je končno oprijel sanskrita in slovnicne ter postal jezikoslovec, mlajši Štefan pa francoščine, angleščine in matematike ter postal naravoznanstvenik, fizik. Starejšega pot do znanosti je bila razgibana, njegovo znanstveno delo je v mogočnih valovih preprezalo slovensko, slovansko in tujo zemljo, mlajšega pot je bila samotna, valovi, ki jih je povzročil, so se kupičili bolj v njegovi notranjosti, kjer jih je le polagoma razkrojila jedka kislina njegovega značaja. Oba pa sta bila znanstvenika, ki jima je bila kvaliteta vse, kvantiteta pa skoro nič.

V znanosti pa je vse odvisno od vprašanja »kaj« in skoro ničesar od vprašanja, ki je odločilne važnosti za umetnost: »Kako.« Če se omejimo na naravoznanstvo, lahko trdimo, da pomeni odkriti nov naraven pojav, pokazati na skrite vezi v mehanizmu narave, najti nov naraven zakon, v tem svetu vse. In v tem je bil Štefan mojster, s takim delom si je zaslužil nesmrtnost.

Iz dveh razlogov je v tem orisu genialnega učenjaka izpod Gospe Svete nekoliko pobljže obdelano njegovo mladostno slovstveno delo. Prvič zato, ker

Štefanovega literarnega dela doslej še ni nihče obdelal in drugič, ker dobimo le preko tega dela vpogled v njegova mladostna doživetja ter spoznamo vzgon, ki je romantika, navdušenega za slovensko stvar, pripravil do tega, da je opustil slovstveno delo ter se dvignil v svet fizike, ki izključuje vsako osebnostno težnjo, ker sta v njem ločena subjekt in objekt. Poslednja trditvev zveni precej smelo, vendar jo moremo opravičiti s trditvijo, da je tudi tvorno delo na najbolj abstraktnih področjih znanosti zavisno od nekakšnega romantičnega občudovanja, ki sloni na globoki veri v naravni red. In kakor je Štefan občudoval dogajanja in red v naravi, tako je tudi cenil vsako, tudi najmanjše delo, ki je bilo v prid slovenski omiki in kulturi. Sam že priletan in učenjak svetovne slave, je daleč od mestnega trušča presedel v tesni rojstni hiši ure ter učil svojo ljubljeno mater slovensko abecedo, pisanja in branja. Ta ljubezen ga je tudi odtrgala vsako poletje od dela, da si je na grudih domače zemlje nabral novih sil.

Jožef Štefan se je rodil 24. marca leta 1895. pri št. Petru v Celovcu. Njegov rojstni dom je bila preprosta slovenska koča, v kateri so njegovi neimoviti, a sila delavni starši imeli majhno prodajalnico z moko in kruhom. V tej predmestni vasi, kjer ga je vabilo bližnje mesto in oddaljene »južne goré«, je preživel svojo mladost, ki je bila polna truda in odpovedi. Še kot šibak deček je prenašal očetu vreče z moko, kar mu je opazno zvišalo desno ramo. Dasi nista ne oče ne mati znala brati in pisati, sta vendar nenavadno nadarjenega sina poslala na celovško gimnazijo. Umska in miselna zrelost gimnazijca Štefana se je pokazala že v nižjih razredih. Baval se je mnogo z matematiko ter se z vne-mo lotil učenja ljubljene maternelnega jezika. Ker so mu bili dragi tudi slovanski jeziki, se je kmalu naučil hrvaški, srbski, češki in ruski jezik, ki jih je poleg obah klasičnih jezikov že v višjih razredih izvrstno obvladal. Kot petošolec je skupno z nekaterimi slovenskimi dijaki ustanovil literarno društvo, v katerem je vseskozi prvačil. Izdajali

so list »Slavijo« ter sami in z Janežičevo pomočjo, ki se je za dijake zavzel v »Slovenski Bčeli«, zbirali slovenske in slovanske knjige. Val ilirstva, ki je po revolucionarnih letih zajel mladi rod, se zrcali tudi v Slavjancih.

Prva Štefanova pesem, ki je bila iz Slavije ponatisnjena v Janežičevi Bčeli (l. 1850.): »Ne išči pokoja«, je že prežeta z romantičnim nacionalizmom, kateremu sta kumovala revolucija in ilirski pokret. Gundelića motto: »Sad je vreme, sad je ora, Bratje draga, bratje mila! Svak za svoga ginut mora. Tak peva slavsko Vila,« ki poudarja zamisel pesmi, se je preobrazil v Štefanu iz pasivnosti v aktivnost:

»Vedi Slavjan! zdaj ni čas za počivat!
Zdaj mora bdeti slovansko srcé,
Braniti Slavo, za njo se borivat',
To mu usoda prisodila je!

Še isto leto je tudi Navratilov »Vedež III.« priobčil Štefanovi pesmici »Jutro« in »Večer«. Pod prvo beremo opombo: »Ta pesmica je tako rekoč prva poskušnja nadepolnega mladeniča, zdaj celovškega učenca. Le naprej, čedalje okrogleje in gladkeje bodo besede tekle.« »Poskušnja,« to je res, toda »prva« že zdavnaj ni več. V teh pesmicah petošolca spoznamo že ostrega opazovalca narave, ki pa dogajanja v nji projecira nase, dajoč samemu sebi impulze: »Moli tudi Duh moj ti! Glej, da boš Med prvimi!«

Toda ne le učitelj slovenščine Janežič, ki je dijakom razlagal Babukičevo ilirsko in Miklošičevo staroslovensko oblikoslovje ter z njimi čital srbske narodne pesmi in staroslovenska berila, temveč tudi profesor matematike in fizike Robida je navduševal mladega Štefana, ki je bil sicer tako dober računar in geometer, da je še leta pozneje slovel kot najboljši matematik celovške gimnazije. Vendar Štefan sam z uspehi študija matematike in fizike ni bil zadovoljen. Zapisal je pozneje, da mu je takrat manjkal svetovalec. Od specialnih matematičnih del je dobil v roke le »temno Spachovo Algebro«, ki mu je pa že pri rešitvi binomskega stavka za negativna in ulomljena števila odpovedala. Študiral je tudi sferično trigonometrijo, ki jo tedaj še ni vseboval učni načrt.

Ali to zanimanje ga ni odvrčalo od slovstvenega dela. V Bčeli (l. 1851.) so izšle njegove domorodne »Iskrice«, ki kažejo Preradovičev vpliv. Preveva jih neka svojska otožnost. V zadnjih srednješolskih letih je poleg sentimentalnih

pesmi »Prepozno« in »Neumrlost« ter proze »Črna gora in Črnogorci« natisnila Bčela (1852.—53. l.) tudi njegove uspele prevode ruskih in čeških narodnih pesmi: »Nevesta očetu vkaže«, »Kratko premišljanje« in »Pesem jetnikova«.

V srednji šoli je bil Štefan vedno odličnjak. V višjih razredih je prejel ob koncu leta vedno knjižni dar za najboljšega učenca. V sedmem razredu je dobil Eisenlohrovo fiziko, po maturi leta 1853. pa Wollmerjevo mitologijo.

Takoj ko je končal srednjo šolo, je hotel Štefan, ki je čutil v sebi veliko ljubezen do učiteljske službe, vstopiti v benediktinski red, kateremu je pripadala večina njegovih učiteljev na gimnaziji. Premislil si je, ker

»In čudno hrepenenje se naznanja,
Ki mlade prsi mi razgnati hoče,
Po dné ni mira, ni po noči spanja,
In žalosti odgnati ni mogoče.

Tolažbo iskal v živi sem naravi,
Jo v knjigah svetih mislil sem dobiti
In kamor se obrnem, vse mi pravi,
Človeku samemu ni dobro biti.«

Odšel je na Dunaj, kjer se je vpisal na univerzo. Tu se je pričela zanj nova doba dela in pomanjkanja. Zaradi slabih gmotnih razmer pa se ni nikdar pritoževal. Njegovo zanimanje je bilo v prvih letih vseučiliškega študija presplošno — ni se mogel in morda se tudi hotel ni omejiti na naravoznanstvo, dasi je v njem jasno videl svoj cilj. Zato ni poslušal zgolj matematike in fizike, ampak tudi kemijo, anatomijo, fiziologijo rastlin, zemljepisne in druge filozofske predmete ter Miklošiča, ki mu je dal »trden temelj za svoj ljubljeni slovenski materni jezik« (Šubic).

Vpogled v doživetja in nastrojenja globoko čutečega visokošolca Štefana nam dajejo odlomki iz njegovega dnevnika, ki jih je bil ob koncu devetdesetih let dal dijak, poznejši profesor botanike Jesenko I. Šubicu, da jih objavi. Iz teh fragmentarnih listov vidimo, koliko sil je moral včasih premagati poznejši učenjak, da je vztrajal pri knjigah in učenju. Kajti stvariteljska sila se je pri njem oglašala zelo zgodaj: »O takih časih človek ne more ničesar delati, k čemur nima posebno živega veselja, ako bi bilo kaj novega, kar bi sam iz svoje glave iskal in koval, bi že šlo, ali tako je klaverno.« In ko je po počitnicah z doma prišel nazaj k delu, je zapisal: »Danes sem prišel od doma zopet na Dunaj. Dva vesela mese-

ca sta bila letos. Da še nikoli takó, v petju in ljubezni sta prešla, hitro, da še nikoli takó. Dobro je biti med svojimi, ki so blizu srca, in ki se ne oddaljujejo, ampak zmirom bolj približujejo k njemu. Zdaj pa sem sam tukaj, čisto sam, nobenega nimam, ki bi bil moč, pa je vse jedno, bode že šlo in mora.«

Toda kljub napornemu študiju, ki je bil temeljit ko pri malokomu, ni prenehal s pisateljevanjem. Pisati je začel sedaj v Novice (1854. l.) in v Einspillerjevem pedagoškem »Šolskem prijatelju« (1854. do 1857. l.). V poučnih spisih v prozi, ki nam kažejo Štefanovo mnogostranost (poleg fizike in kemije obvlada tudi zemljepis in prirodopis), piše preprosto in šegavo. Ker se ogiblje tujk, je v njih jezik lep in razumljiv. (Gojzdi, Tobak, Novice — 1854.)

Poleg teh dveh spisov naj omenimo še spise, ki so izšli v Šolskem prijatelju: »Zrak, ki ga dihamo«, ki je lepa primera za poljudno razlago Daltonovega zakona, »Delivnost«, »Pogledi v nebo«, »Modro nebo«, »Nil«, »Morski pes«, »Morska goba« (1854/55). V teh spisih, kakor tudi v nekaterih pesmih, se je podpisoval razen s polnim imenom tudi I. St. ali s pseudonimom I. A. Spleteni. Vzrok temu je bil brezdvomno ta, da se je na mah precej zbadljivo in zafrkljivo izražal. V pesmi »Slaba letina« biča takratno slovstveno nedelavnost:

»Zdaj je clo trta že zbolela,
Ostal bo tudi glažek suh.
Kaj bo zdaj naša reč počela,
Ker zginja že clo vinski duh!

Na puhloglavce-gizdaline je naslovljena pesem »Prazni klasi«. Na njega samega pa se v »Ozirihi na domače slovstvo« nanaša zanimiva »Avtokritika«:

»Kaj hudirja na Parnasu
Matematika počenja
In o takem dragem času
Kratí pesnikom življenja?

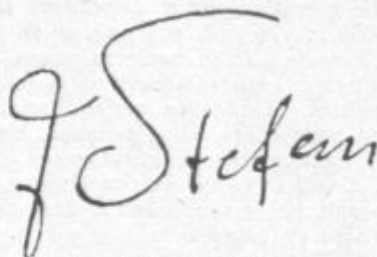
»Kako misli so okorne,
Brez potrebne politure,
Kakor tudi so osorne
Matematiške figure.

»Tudi slog ni prav oglašen,
Jezik nima prav'ga dona,
Saj se vidi, da navajen
Je le ksá, ipsílona.

Pesmi kdo bo bral njegove?
Spičaste so in oglate
Zapeljive in sirove,
Na vse kraje so zobate.«

Najzanimivejši in obenem z ozirom na takratno slovstvo najvažnejši Štefanov spis je kritična razprava »O domačem

slovstvu«, ki je izšla tri leta pred Levstikovim Popotovanjem. V njem gleda Štefan v širokem zornem kotu na slovenske slovstvene razmere. Dasi je bil v tem predhodnik po letih starejšega Levstika, je vendarle večina njegovih idej in programa vzrasla iz časa in nje-

FAKSIMILE
ŠTEFANOVEGA PODPISA

govih struj. Ker sta mu omika in napredek pri srcu, je zanj potrebno, da zna narod naravne zakone in naravoznanstvo sploh. Potrebno je to zlasti zaradi tega, da se ne zadušita kmetijstvo in industrija ter se ljudstvo obvaruje pred strašno revščino. Spoznal je, da »novi časi terjajo več« ter da je knjig z nabožno vsebino, ki jim sicer ne odreka veljave, že preveč, kajti »ne samo duša, tudi telo hoče svojo pravico imeti«. — Obenem jasno označi, kdo naj bo pisatelj: »Želimo pa tudi, da ne bi jemali takega dela na svoje ráme taki ljudje, ki ne poznajo ne predmeta, o katerem hočejo pisati, ne naroda, za katerega hočejo pisati. Take žalostne kvante so dozdej naši pisatelji radi uganjali.« Nato navaja, da potrebujejo Slovenci domačo zgodovino in zemljepis, ki naj se ne omeji zgolj na naštevavanje. (Mimogrede naj omenimo, da je že tedaj dozorel v Štefanu načrt, da bo napisal obsežno delo o zgodovini, zemljepisu, topografiji, statistiki in fizičnih razmerah Koroške.) H koncu preide na literaturo: »Naše slovstvo ima omikane Slovence zopet nazaj peljati k narodu, iz katerega so se rodili... Imamo nekaj izdanih pesmi, vendar prozaistiških lepoznanjskih knjig skoraj nič. Take knjige koristijo že zavoljo tega, ker se po njih jezik najlahkeje omika in obrusi, kar v znanstvenih ni tako lahko. Tudi preprosti ljudje berejo radi kaj lepega, posebno povesti. Kako bi povesti, ki so vzete iz življenja našega naroda, dopadle! Pa dozdej nismo imeli še nobenega, ki bi kaj lepega pripovedovati znal.«

Ta spoznanja se zrcalijo tudi v njegovih pesmih »Domovina« in »Hrasti«,

ki jih preveva žalostno pesimističen ton. Pomilovanje domovine in bolesti zaradi njene žalostne usode prenese v pesmi »Kako to medí dé hudo« nase in na svoje vnanje napake. In vendar se skriva v njem že močan značaj. Oznaka, ki jo je v avtobiografiji zapisal požigalec Moskve, prof. Rostopšin, je tako močno

kinčanih žen. — Podgan, likerjev in metafizike nisem nikoli mogel trpeti.«

Leta 1857. je odločilo Štefanovo bodočnost. Že v začetku leta je dobil študentsko penzijo 120 fl., ki jo pa ni porabil zase. Podprl je z njo svoje starše, kar je bilo zanj — »za notranjo harmonijo lastne biti« — največjega pomena. (Dnevnik: »Spomini na l. 1857.«) Kmalu nato je

Sonet.

Džibíl sem te z vna globokine.
 Džaga zmirom bodeš mi ostala.
 Či, ki meni si življenje dala.
 Sveta zemlja tvoje domovine.

Vé gore visoke, vé doline
 K vam me želja zmirom bode gnala,
 K vam bo duša zmirom vzdihovala.
 Kraji polni, cvetov, mirine.

Šel največ sem daleč o tuje kraje.
 Kadarli nobene nemam užitje.
 Le vesel sem vas se spominjaje.

Sonce vas ni moglo pozabiti:
 K vam razaj le hallo bi vas rajje.
 In vas nikdar, nikdar zapustiti.

22. 51

22. 56.

ODLOMEK IZ ŠTEFANOVEGA DNEVNIKA,
 ki ga hrani Studijska knjižnica v Ljubljani

močno sozvenela s Štefanom in njegovim značajem, da jo je prevedel (Priatelj IV. 123). Iz nje naj navedemo le nekaj stavkov, ki veljajo torej za poznejšega fizika prav tako kot za Rostopšina: »Največje težave so mi napravljale moje misli. — Mala družba prijaznih prijateljev, sprehod po božji naravi, sonce na nebu so take reči, ki so me zmirom veselile. Kadar sem videl sonce zahajati, šem vselej postal žalosten. — Najbolj se mi je gnusilo norcev in postopačev, neponosnih mož in

napravlil izpite iz matematike in fizike ter doktorat. Ali zadovoljen ni bil. V dnevnik je zapisal, »da je bil drugače zelo len ter bi lahko napravil še izpit za doktorat iz filozofije«. Takoj po izpiti je dobil nameščenje na dunajski realki (Bauernmarkt), kjer je učil fiziko v 5. razredu. Obenem je predaval eksperimentalno fiziko za farmacevte. V juniju je izšel v »Klagenfurter Ztg.« prvi Štefanov nemški članek, časnikarsko poročilo o dunajski gozdarski in poljedelski razstavi. Poleg vsega dela, ki

ga je imel s predavanji, je spisal 22-letni učenjak prvo znanstveno delo »O splošnih enačbah za oscilatorično gibanje«, ki ga je takoj priobčil Pogendorff v Annalen der Physik u. Chemie. To pa še ni bilo vse. V decembru je že bral v Akademiji znanosti 55 strani obsegajočo razpravo, ki je zbudila v znanstvenih krogih precejšnjo pozornost. Štefan opisuje ta dogodek takole: »Danes sem govoril v akademiji in ji oddal spisek: Bemerkungen über die Absorption der Gase. Govor je, kakor sem bral v Oestr. Zeitg. dopadel in več tudi, kakor sem sklepal iz povabila, ki mi ga je poslal prof. Ludwig. Tako se je spopolnilo enkrat, kar sem želel tako dolgo... Znabiti pojde od tega dne z menoj boljše, obrazi se mi bolj prijazno kažejo, pa vendar Bog ve, ali bode kdaj pomagalo, vsi me vabijo, da bi delal z njimi, pa še nobeden mi ni rekel, da bi jedel z njim.« Štefan je bil kljub tem besedam, ki jih je zaupal le dnevniku, dovolj previden ter je povabilo slovitega fiziologa Ludwiga sprejel. Delal je z njim v laboratoriju akademije. Tu se je seznanil še z učenjakom E. Brückejem. Šele prijateljstvo s tema učenjakoma je ugledilo Štefanu pot v svet znanosti.

Vzporedno s temi važnimi dogodki v Štefanovem življenju so se tudi razmere v slovenski literaturi obrnile na bolje. Leto 1858. je prineslo Slovincem zopet zgolj literarni magazin: Jarižičev Glasnik. Tudi Štefan je stavil nanj največje nade. Ali zanj se one niso uresničile. Tehnica njegovega udejstvovanja se je v l. 1857. pod težo močnih dogodkov sprevrgla na stran, ki je umetnosti nasprotna. Dasi je njegova proza v Glasniku, kar se vsebine in sloga tiče, najbolj dovršena, jo moremo primerjati vendarle z nihaji, ki nastanejo pred umiritvijo tehtnice.

Skoro istočasno z Levstikovim Popotovanjem je izšel v Glasniku (1858. I.) Štefanov spis »Tice«, ki je nastal že l. 1855. in ki je njegova najbolj lirična proza. V nji vidimo vnovič pesnika-lirika, kako prežet ljubezni do narave občuti dogajanje v nji. Toda tudi v tem spisu ne more Štefan kaj, da ne bi zapisal naslednjih stavkov, ki v marsičem spominjajo na tik pred njimi natisnjen Levstikov program: »Vsak narod ima zaklad, v katerega je položil vse biserje svojega duševnega življenja, tega je treba preiskavati. Ia to zrcalo, ta zaklad naroda so njegove pravljice, njegove pesmi in njegovi pregovori. —

Kdor hoče priti do celega, mora početi s posameznimi deli; ako so ti dognani, se ono lahko iz teh da sestaviti. Kar pa velja od posameznega človeka, velja tudi od celega naroda. Kdor hoče poznati posebnosti narodnega duha, mora začeti s posameznimi prikazki, ki pričajo o njem.« S Ticami nam pokaže Štefan »le eno pot, na kateri se srečajo prikazni prirodnega in narodnega življenja« s tem, da vplete v besedilo slovensko, srbsko, rusinsko ter dve slovaški (narodni) pesmi. Svest si načel, ki jih je zapisal v Prijatlju, je spisal v prvem letniku Glasnika še obširno razpravo z naslovom »Številna znamenja in sostave«. Je to poljudno znanstveni spis, ki ga ni mogoče orisati v nekaj stavkih, tako globoko sega namreč v področje matematike.

Poleg teh dveh literarnih produktov je izšlo v drugi polovici Glasnika 1858. dvoje pisem, prvo »Iz Dunaja« je jedka satira, druga pa »Iz Celovca« izzveni kljub žalostnim dejstvom, ki jih navaja, v sarkazem. Za oris Štefanovega slovsstvenega dela sta važni obe, prvo pa je važno šc zaradi tega, ker je našlo odziv pri Levstiku. Ono je »rodišče zanimivega Levstikovega spisa«: »Nekoliko težjih reči o Prešernu«. Ne bo torej odveč, če si pisma natančneje ogledamo. V prvem zavrača uvodoma mnenja nekaterih vnetežev, da bi bilo treba Glasnik povečati, ker pač ni pisatelj, »ki bi mogli ali hoteli pisati«. Sicer pisatelj ne manjka, toda: »Saj še zmirom ne vedo naših pisavcev vsi, da se je treba učiti, da morajo reč poznati, o kateri hočejo pisati!« Nato biča prve, ki prepisujejo iz leksikonov, druge, ki slovenijo brezpomembna dela, ki jih najdejo v še bolj brezpomembnih časopisih in tretje, ki se jim zdi »slačko, biti imenovan mojster pevcev«, pa sežejo v kak almanah, ker nimajo časa vzeti »iz glave ali srca«. — Kajti: »Narod, ki nas je rodil, naj tudi čuti, da nas je rodil! Saj je še toliko dela pri nas v jeziku, v zgodovini in v omiki, zakaj se jih ne zažene več na to rodovitno polje? Nemci imajo cele biblioteke, napolnjene s knjigami o Goetheju, ali bi mi ne smeli pričakovati le — enega delca o Prešernu, njegovem življenju dušnem in telesnem, o vsem, kar je imelo oblast nad njim in moč?... Naj bi govoril (Glasnik) o zakladih, ki jih naš narod hrani še današnje čase: o njegovih pesmih, pregovorih in pravljicah, ktere so gotovo vredne ne samo pridnega zapisavanja,

ampak tudi bistrega premišljevanja.« V tem dopisu je prvič izpustil Stefan zahtevo »po naravoslovskih vrednostih«, ki jo je prej tako odločno zagovarjal. Temu je bila vzrok kritika, ki jo je napisal Levstik zaradi V. A. jevega (Valentin Janežič?) članka: »Potrebe Slovencev glede prirodnih ved.« Odločne Levstikove besede »da čeravno je morda res jako treba ljudstvu razlagati redivnost in vrednost njegovega živeža, imenitnost železnic itd. (članek V. A. ja torej ni bil dobro premišljen!), vendar menim, da bi narodu za zdaj mnogo bolj koristile dobre povesti« itd. Stefan je torej resigniral. Brezdvomno le s težkim srcem. Kajti njegovo drugo pismo, ki ga je bil v počitnicah l. 1858. naslovil na Glasnik, nam priča o tem. Vpogled v šolska izvestja celovške gimnazije in realke mu je razodel, da je slovenskih dijakov vedno manj. Kar jih pa je, so po večini na gimnaziji, na poti v duhovski stan. Njegova tolažba je postala bridka resnica: »Tolažimo se s tem, da naša ljuba deželica Koroška ne zgubi ničesar, ako bo vse nemška, da je le tolarjev dosti, naj se štejejo nemški ali slovenski! Saj je Slovanov še drugod dosti, če ne preveč!«

Istega leta se je Stefan habilitiral kot privatni docent dunajskega vseučilišča. V tem in v naslednjem letu je spisal precej znanstvenih razprav iz geometrije, mehanike trdih teles in tekočin ter toplote (skupno 6), ki pričajo še danes o genialnosti mladega učenjaka. Za Glasnik pa je spisal »Naturoznanske poizkušnje« (1859. l.) Naslov, še bolj pa vsebina pričata, da je bil opazil, da je zavel na polju slovenskega slovstva nov, oster veter. »Poskušnje« in še po vrh »natura«-znanske (besedo »natura« je zahteval Levstik; gl. zgoraj navedeno kritiko) je sedaj napisal, dasi je že prej spisal množico »naravo«-znanskih »spisov«. Takoj v začetku nas osupnejo besede: »Nemška prislovica pravi: Kdor se z volkom družji, mora z njim tuliti, tej nasproti bi jaz pristavil drugo, ako bi bila prislovica: Kdor med zajce gre, se mora z njimi psa bati.« Vzrok temu modrovanju izvemo kmalu: »Zakaj Slovenci so zdaj močno sramežljivi in jezikovne nesramnosti jim bodo slovnica srca. Studijo se jim besede, katerih prosti kmet v domovini slovenskega duha (»obrobni Slovenec«!) ne nosi na jeziku zjutraj in zvečer. Jaz pa sem le malo imel priložnosti pojiti se s slovenskim duhom.« Jezik mu je

bila torej ovira; le zavoljo njega se je moral »družiti z zajci«. Poskušnje so nov dokaz za zmogljivost Stefanovega peresa. Iz tega labudjega speva razvidimo prav jasno, kakšen globok mislec je bil in kako je doumel poslanstvo znanosti. Če bi na tej poti vztrajal, bi njegove spise lahko smelo postavili ob stran poljudnim spisom Tyndalla, Maxwella, Helmholtza in Boltzmann. Toda kljub obljubi, da bo Poskušnje nadaljeval, je ostalo delo nedokončano. Z njim je zaključil desetletno delo, ki je v svojem poletu obetalo toli plodov. Vzrokov za ta prestanek je več. Glavna pa sta: nerazumevanje in puritanske zahteve glede jezika, ki jim Stefan sedaj, ko je bil iztrgan iz rodne zemlje, ni bil več kos. Mesto, da bi šel med zajce, je rajši ostal kar doma...

Če se ozremo na Stefanovo literarno delo, moramo najprej priznati, da ni bil velik pesnik. Kljub temu da je poznal in cenil Prešerna, ima vendar malo Prešernovega duha. Primerjati bi ga mogli le z Vodnikom in Levstikom. Navzlic vsem hibam so njegove pesmi prežete od čuvstvenosti, narekovane od njegove občutja polne notranjosti. Ker se je bavil mnogo z narodno pesmijo slovenskih narodov, je marsikje zašla v njegove pesmi lagodnost in neprisljnost, pri čemer je trpel jezik, oblika in miselna plat. Vendar ne smemo pozabiti, da sta tedaj pesnikovala Vesel Koseski in Vojteh Kurnik! Stefan sam je ob Levstikovih Pesmih, ki niso bile brez globljega učinka nanj, vnovič začel pesniti ter je pod njihovim vplivom predelal nekatere starejše pesmi. O svojih pesmih ni sodil, da so dobre. Leta 1855. je zapisal v dnevnik, da se odreka pesništvu: »Ker nisem ustvaril ničesar, kar bi bilo važno.« Malo dalje pa je zapisal: »Vendar se nočem na noben način za vselej posloviti od tega dela.«

Kar se Stefanove proze tiče, jo moremo vsebinsko in stilno, dasi ji manjka novelistična nota, postaviti v isto vrsto s poznejšimi Erjavčevimi spisi. Kot utemeljitev poljudno znanstvene proze stoji visoko nad tedanjimi časnikarskimi sestavki in »šolskimi nalagami« v Vedežu, Bčeli, Šolskem Prijatelju itd. Slodnjakova sodba, ki se sicer nanaša le na Stefanovo delo v prvem pedagoškem listu Šolskem Prijatelju in ki jo hočemo nekoliko okrnjeno navesti spodaj, velja brezdvomno tudi za ostala dela posebno pa za spise, ki so izšli v Glasniku (1858—59). »Najzrelejši se

stavki Šolskega Prijatelja v vezani in nevezani besedi so delo J. Stefana, poznejšega slovitega fizika, ki je po 1859. letu (corr. pis.) zapustil slovstveno delo ter se posvetil znanstvenemu raziskavanju. Stefanove spise iz fizike in drugih prirodnih ved odlikuje lep, čisto slo-

venski slog, brez tujk in nejasnosti. Tudi njegove pesmi so lepe, saj je celo Levstik eno (»Večerna rosa«, gl. zgoraj) ponatisnil v Tomšičevem Vrvcu in urednik njegovih spisov, Fran Levec, jo je prištel med Levstikova dela.

D A L J E

STEBRI SODOBNE KIRURGIJE

Primarij DR. MIRKO ČERNIC

N A D A L J E V A N J E

Oktobra 1847 je 13 porodnic ležalo, druga poleg druge, kratko pred porodom. Bile so varne pred vsako okužbo, kajti Semmelweiss je budno pazil na to, da si je vsakdo umil roke s klorovo raztopino, preden je prišel v porodno sobo. Nenadno pa jih je zbolelo 12 od teh na porodni mrzlici. Najprej ona v drugi postelji na desni strani; 11 od njih jih je umrlo, toda takoj je odkril vzrok... Porodnica, ki je ležala čisto spredaj v postelji št. 1, je imela raka na maternici in gnojni izcedek iz spolovil, sličen razkrojenim tvaram, s katerimi so si bili Semmelweiss in njegovi študenti pri raztelesenju umazali roke. Preiskali so bili to bolnico prvo in potlej po vrsti drugo za drugo ter si umivali roke pred preiskavo vsake posamezne le z običajno vodo in z milom.

Kako zaslepljen je vendar marsikaterikrat človek!

Toda tu se je odkrilo novo dejstvo! Porodna mrzlica se prenese potem takem ne le z mrliča, marveč tudi z živega pri vsakem gnojnem obolenju. Treba je torej, da si umijemo roke s klorovo raztopino pred sleherno preiskavo...

Na prvi porodni kliniki je 1846 umrlo 459 mater za porodno mrzlico. Zdaj je bilo konec leta 1848. Od 3656 porodnic jih je umrlo v tem letu samo 45. Sedaj pa je stari Klein zlomil Semmelweissu vrat. Zagrenjeni stari profesor je pregovoril svojega prijatelja Rosasa — spretnega intriganta in slinarja — da je očrnil Semmelweissa pri oblastvih, češ, da se je l. 1848 udeležil revolucije. K se je Semmelweiss l. 1849 znova potegoval za imenovanje na svojem mestu, ga je Klein preskočil in je imeno-

val nekega Brauna, ki je zatrjeval vsakomur, kdor ga je le hotel poslušati, da se mu zde Semmelweissove zahteve po čistoči naravnost smešne. Poslednji udarec pa je dal Klein svojemu asistentu Semmelweissu, ko se je ta l. 1851 potegoval za docenturo. Najpoprej so mu jo gladko odrekli. Potlej pa so mu jo dali s pogojem, da sme svojim študentom predavati in demonstrirati zgolj na lutki ne pa na živih ženskah.

Tako se je svet oddolžil Semmelweissu za njegovo delo, ki je prvi izmed vseh ljudi pokazal, kako se prepreči porodna mrzlica in ohrani materam življenje. Po petih dneh svoje docenture je Semmelweiss vrgel vse skupaj v kot in se vrnil v svoje rodno mesto Budimpešto.

Mesec dni nato, ko so ga bili vrgli ven, je umrlo na prvi porodni kliniki 20 mater za porodno mrzlico. Kleina se to ni tikalo, Braun pa, novi asistent, se je pridružil Kleinu, ki je bil še zmerom prepričan, da je umivanje rok s klorovo raztopino budalost.

Onega dne, ko je prevzel Semmelweiss svoje novo mesto — kot neplačani primarij v bolnici Sv. Roka v Budimpešti — je našel izmed 6 mater, ki so v tem brlogu pravkar porodile, eno mrtvo, eno umirajočo, ostale 4 pa težko bolne na porodni mrzlici.

Naravno... Njihov zdravnik je bil kirurg. Ta je prihajal k njim z rokami, ki si jih je bil okužil pri nečistih operacijah.

To je bilo spet novo odkritje, preprosto in strašno — a temeljno! Potlej je Semmelweiss po načrtu mašil vir za virom zastrupljanja krvi in je končno prispel tako daleč, da mu je v sledečih 6 letih v starem, okuženem brlogu v bolnici Sv. Roka umrlo od 1000 mater

zgolj 6 za porodno mrzlico. Za 994 ozdravljenih mater in njihovih mož je bilo to seveda prav razveseljivo. Za vse druge soudeležence — posebno za zdravnike — pa kar mučno.

Semmelweiss je pretiraval sicer hvaljevredno čistočo v tako smešni meri,

se pokrivalo z raztrganimi odejami, na žimnicah, iz katerih se je razširjal zadah po razkroju. Po bolniških sobah je smrdelo kot kuga. Odtoki iz kemijskega laboratorija so se namreč iztekali tukaj na prosto in okna so gledala na dvorišče, na katerem so bila bolniška stra-

SEMMELWEISSOV SPOMENIK na Dunaju: na morskem obrežju semu mati z novorojenčkom v naročju — izza morja gorja pa vzhaja sonce, sonce sreče materinske...

da se je človek moral jeziti nađ tem. Opominjal, pridigal, grdil je sestre in strežnice, mučil babice, se prepiral z asistenti, celo s čestimi doktorji in je vztrajal na tem, da so si razkuževali ne samo svoje roke, marveč tudi instrumente, obvezila, dà, celo posteljne podloge. Ni mogel pač na noben način več gledati, da bi porodnice umirale.

Končno je postal redni profesor na budimpeštanski univerzi. Tam so bile v splošni bolnici nepopisne razmere. Rodilje so ležale v napol podrtih posteljah,

nišča odprta in kjer je bila tudi mrtvašnica. Toda celo v tem brlogu mu je uspelo, napraviti red. Ni se menil za to, da je s svojim večnim in neprestanim dreganjem in bezanjem postal nadležen in nepriljubijem. Glavna stvar mu je bila, da je odganjal smrt od svojega zavoda. Njegovo edino skrajno preprosto sredstvo je bila čistoča. Ta je bila in ostala edino geslo. Nikogar ni imel, ki bi mu bil pomagal; niti ficka, da bi delal drage poizkuse; imel ni niti ene poizkusne živalce, niti ene poizkusne

stekleničice, o bacilih pa se takrat nikomur še sanjalo ni.

In vendar se je temu fanatiku posrečilo, da je v potu svojega obraza napravil red v tej strašni porodni sobi in da je zatrl vse viře, odkoder bi moglo pronikniti zastrupljenje krvi — s prav malo izjemami. Saj še ni mogel vedeti, da morejo biti bacilonosci tudi na videz popolnoma zdravi zdravniki in babice, in tudi še ni poznal nevarnosti, ki jo povzroča spolno občevanje tik pred porodom.

L. 1856. je napravil svoje zadnje odkritje.

V svoji vseučiliški kliniki je imel sijajne uspehe, skoro nobena porodnica ni več umrla. Tedaj se je spet enkrat znova razplamtela porodna mrzlica.

Odkod? Porodnice so dobile posteljne podloge, ki so bile okužene z gnojnimi izcedki pravkar umrlih bolnic. Bolniška uprava je na ta način varčevala in zmanjševala račune za pranje...

Semmelweiss je zbesnel. Nič se ni storilo proti temu škandalu in na vse zadnje človek ne more niti grajati uprave, ko zanjo vendar ni bilo nobene nevarnosti, da bi umrla na porodu. Semmelweiss pa je divjal. Potlej je zagrabil gnojne smrtonosne rjuhe in je šel z njimi naravnost v pisarno vladnega direktorja pl. Tandlerja ter mu jih pomolil pod njegov skrbno negovani nos. Elegantni mož se je z grozo

obrnil v stran in od takrat matere niso več umirale na porodu.

Tako opisuje ameriški zdravnik in pisatelj de Kruif Semmelweissovo delo in njegove nadloge. Ta opis je tako živ in tako značilen, da mu pač ni treba več ničesar dodajati.

Kmalu za tem se je začel Semmelweissu mračiti duh. L. 1865. se je njegova bolezen razvila tako daleč, da so ga morali odpeljati na Dunaj v umobolnico. Tu pa ga je po vseh doseďanjih zlih srečah srečala enkrat dobra sreča: pred prepeljavo v umobolnico se je pri svoji zadnji operaciji ranil na prstu. Iz tega se je razvilo zastrupljenje krvi, ki ga je rešilo nekaj dni po prihodu na Dunaj duhovnega hiranja 17. avgusta 1865.

Z njegovo smrtjo sta njegovo delo in njegov nauk propadla, dokler ju ni znova na drugačni podlagi iznašal Anglež Lister, ki je še le davno po tem, ko se je uveljavil, zvedel za Semmelweissa in njegovo usodo.

Danes se Semmelweissa spominjamo s trpkostjo v duši. Pred dunajsko porodno kliniko so mu več desetletij po njegovi smrti odkrili spomenik s plaketo, na kateri je upodobljena mati z novorojenčkom v naročju, sedeča na obrežju: tam izza morja pa vzhaja žarko sonce, sonce materinske sreče...

D A L J E

FOSILNA NOJEVA JAJCA

Pri nekem znanstvenem izkopavanju na Kitajskem so našli nedavno zanimivo stvar. Raziskovalci so izsledili fosilna jajca, dolga 15 cm. Njih lupina je močna 3 milimetre. Torej so znatno večja od dinozavrovih jajc, ki so jih našli v Mongoliji. Ta jajca so preiskali in ugotovili, da morejo biti le nojeva in da so bili nekdanji večji nego so danes. Sodeč po geoloških plasteh, v katerih so našli jajca, morajo biti stara najmanj en milijon let.

VARNOST ZRAČNEGA PROMETA

Neki ameriški inženjer je sestavil statistiko prometnih nesreč na kilometer absolvirane zračne proge. Statistika kaže, da se je najvarnejše voziti po zraku v Nemčiji, potlej v Zedinjenih državah, Italiji in Holandski. Za polovico manj varen je bil do slej zračni promet na Angleškem in Češkoslovaškem, štirikrat več pa tvega človek ako sede na letalo v Franciji in Mehiki. V splošnem je pa varnost zračnega prometa danes že tako velika, da se v vsaki kulturni državi lahko prav tako mirno vsedeš v le-

talo kakor v železniški voz ali v avto. Sto odstotne sigurnosti pa, kakor pri drugih prometnih sredstvih tudi pri letalskih ne bo mogoče doseči poprej, preden se ne najde čarovnik, ki bo izumil pripravo za izločitev zemeljske privlačnosti.

B. Zimmermann: ORAČ (lesorez)

OD PASTIRJA DO IZUMITELJA

(OB SMRTI MIHAJLA PUPINA)

V New Yorku je umrl 13. t. m. zjutraj profesor za elektromehaniko na univerzi Columbijl.

S Pupinom je legel v grob eden največjih sinov našega naroda. Njegovemu geniju se ne klanja samo 14 milijonov našega naroda, ne samo stomilijonska Amerika, njegova domovina, ki mu je postala dovolj široko polje za udejstvovanje njegovega velikega duha, klanja se mu tudi ves ostali svet, ki mu je Pupin s svojim delom ustvaril vrednote neminljive vrednosti.

Pupin se je rodil 4. oktobra 1858 v banaški vasi Idvoru. Izšel je iz tistega kremenitega neupogljivega debela Srbov, ki so pribežali pred turškim nasiljem iz svoje domovine na Madžarsko in jih je avstrijska vlada naselila tamkaj kot branik proti osmanskem valu, ki je grozil preplaviti vso Evropo. Bil je svež poganjek v večnih bojih prekaljenega rodu, prežetega s fanatično ljubeznijo do rodne grude in pobožno zaverovanega v svojo narodno tradicijo in svoje velike vzornike, ki so mu pomagali preko najkritičnejših trenutkov narodnega obstanda.

Pupinova mladost, ki jo tako slikovito opisuje v svojem življenjepisu »Od pastirja do izumitelja«, so bila pohlevna leta banaškega pastirčka. Živel je v tesnem krogu med domačo hišo, kjer ga je po starih tradicijah vzgajala njegova mati in med prostranimi banaškimi pašniki, kjer je tenkoslušni deček v svetlih zvezdnatih nočeh prisluškoval življenju prirode.

V šolo je pohajal najprvo v domači vasi, potlej pa v Pančevu, kjer je imel na njegov razvoj velik vpliv slovenski učitelj Kos, ki je znal vzbuditi v bistrem dečku zanimanje za prirodne vede. Pupin sam je kasneje v življenju često zatrjeval, da bi brez učitelja Kosa težko kdaj krenil na pot znanstvenika.

V Pančevu se je Pupinovo življenje obrnilo v novo smer. Tu se je odkrila njegova izredna nadarjenost, dobil je nekaj podpore in mesto, da bi se bil vrnil domov, na tesni kos zemlje, kakor mu je bilo namenjeno, je odšel v Prago izpopolniti svojo izobrazbo. Čim je odšel z doma v široki svet, se je takoj postavil popolnoma na lastne noge in

MIHAJLO PUPIN

se razvil v tisti krepki, samostojni značaj, ki ga težke brige vsakdanjega življenja niso mogle odvrniti od poti, ki si jo je bil začrtal.

V Pragi, kjer se ni mogel sprizajntiti z ozkogrudnim avstrijskim nemštvom, je ostal Pupin le malo časa. Po očetovi smrti, ko mu je bilo šele komaj 16 let, se je odpeljal v Ameriko. Tu je pričel svojo kariero kot navaden tovarniški delavec, ki je vse božje dneve robotal po nezdravih delavnicah, zvečer pa posečal vsakovrstne izobraževalne tečaje in študiral knjige ter je slednjič napravil sprejemni izpit za Columbijško univerzo. Študiral je najprvo jezikoslovje in prirodne vede, iz katerih je 1883 položil tudi končne izpite. Ker ga je posebno zanimala fizika, zlasti nauk o svetlobi in elektriki, za kateri je potrebno temeljito matematično znanje, je odšel s stipendijo na slavno angleško univerzo v Cambridge, od tam pa v Berlin, kjer je poslušal predavanja znamenitega fizika Helmholtza. V Berlinu je tudi promoviral za doktorja filozofije iz prirodoslovnih znanosti. Že tu so vzbudile njegove disertacije med znanstveniki tolikšno pozornost, da so mu takoj po povratku v Ameriko ponudili mesto

asistenta na Columbijski univerzi. Columbia je postala poslej torišče njegovega neumornega znanstvenega dela, ki se mu je posvetil s fanatično pridnostjo in vztrajnostjo. Najprvo je na tej univerzi 1904 promoviral še za doktorja prirodoslovnih ved, potlej pa je bil imenovan za rednega profesorja elektrotehnike, ki jo je poučeval vse do l. 1929., ko je odšel v pokoj.

Za svoje znanstveno delovanje je žel Pupin zaslužno priznanje vseh visokih avtoritet in institucij. Med drugim je bil imenovan za častnega doktorja Hopkinsove univerze v Baltimoru, za častnega člana newyorške akademije znanosti, Ameriške akademije prirodoslovnih ved, Ameriške filozofske fizikalne in matematične družbe in ameriškega društva inženjerjev elektrotehnike, ki mu je bil nekaj časa tudi predsednik. L. 1928. je prejel tudi visoko odlikovanje Washingtonove kolajne za inženjstvo. Najvišje priznanje, ki ga je bil deležen za svoje eposalne znanstvene razprave in izume, pa je bilo imenovanje za predsednika Univerzitetnega kluba v New Yorku, eno najčastnejših mest, ki si jo more priboriti znanstvenik v Zedinjenih državah, in do katerega se pred Pupinom še ni povzpел noben izven Amerike rojeni učenjak.

Amerika je Pupinu na široko odprla vse ceste k uspehom, ki jih je zmožen doseči mož tako velikih sposobnosti, in Pupin se ji je tudi zmerom izkazal hvaležnega za to. A dasi je bil zmerom navdušen zagovornik Zedinjenih držav, njihovega življenja in institucij in je rad pograjal ozkosrčno in v svojo okostenelo tradicijo zasanjano Evropo, se vendar ni nikdar izneveril ljubezni do svoje stare ožje domovine. Kako je ostala v njem poleg sto odstotnega Američana tudi še prvotna nepopačena jugoslovanska duša, je najlepše pokazal o priliki mirovnih konferenc 1919 v Parizu.

Ko so po zlomu evropskih front kovali v Parizu nove meje evropskih držav, je grozilo naši mladi državi uveljavljenje »londonskega pakta«, po katerem bi morali mnogi najlepši in najrodovitnejši kosi naše zemlje pripasti Italiji in Romuniji. Takrat se je Pupin z vso vnamo, z vsem vplivom svoje velike avtoritete v Ameriki zavzel za pravično stvar. Dosegel je pri svojem prijatelju predsedniku Wilsonu, da so Zedinjene države preklicale uve-

PUPINOVA MATI

ljavljenje londonskega pakta. Rešil nam je Dalmacijo, Blejski kot, velike dele Banata in Medmurja. Za to plemenito delo patriotizma, mu Jugoslovani nikoli ne bomo mogli postaviti dovolj častnega spomenika. Nam bo ostal veliki pokojnik v večnem spominu ne samo kot učenjak in izumitelj izrednega formata, ampak tudi kot eden največjih tvorcev naše Jugoslavije.

(V prihodnjem zvezu bo posvečen poseben članek Pupinovemu znanstvenemu delovanju. — Glej tudi: Pupin pripoveduje o vsemirju in človeku, Zls. knjiga XI, str. 38 ter dr. P. Brežnik: Mihajlo Pupin, knjiga XI, str. 3.)

DNEVA NE DOVE NOBENA DRATKA

V božični številki l. 1933. je »Zis« prinesel nekaj podatkov in prevod iz del Georges-a Lenôtre, ki je nedavno preminul v veliki starosti. Pred tremi leti je bil izvoljen za naslednika pokojnemu romanopiscu R. Bazinu, pa nikdar ni sedel na svoj sedež. Kajti pravila Francoske Akademije zahtevajo, da mora novi član javno govoriti pohvalo svojemu predniku. Toda Lenôtre je bil preplah, da bi si bil upal nastopiti pred občinstvom. Tem pridneje pa je brskal po arhivih in oživil toliko zgodovinskih likov kakor malokdo. Zlasti plastično je postavil pred nas Mاريو Antoaneto in vstajo Suanov. Čeprav pripoveduje po načrtu, mu ne moremo očitati subonarnosti: toliko smisla ima za dramatiko. Zgodovinar Lenôtre se da primerjati z dramatikom Sardoujem. D.

B A J K A O M I R U

(PO BEDUINSKI PRAVLJICI)

MAKSO SNUDERL

V Jutrovi deželi sta živela dva kralja, Omar in Ali. Njuni ljudstvi sta vsako v svoji oazi živeli srečno, mirno in zadovoljno. Vendar pa ni prešel rod, da ne bi med njima nastala huda in krvava vojna, čeprav ljudem nikoli ni bilo prav jasno, zakaj in čemu je bila ta vojna potrebna. Kljub temu so bili vsi miroljubni in z njimi njihova poglavarja.

Tako je spet po daljši dobi miru, ko so v blagostanju že pozabili na vojne strahote in razdejanja, izbruhnila med narodom kraljev Omarja in Alija ljuta vojna. V odločilnem spopadu sredi puščave, ko so tisoči obležali mrtvi in pohabljeni, sta padla tudi oba poglavarja, Omar in Ali. Obležala sta v globoki nezavesti, ko sta vojski odhrumeli v daljavo, pustivši nesrečneža na tleh in ne vedoč, da sta izgubili svoja voditelja. Tako sta ležala vso noč in šele vroče sonce pustinje ju je spet poklicalo v življenje.

Ali se je dolgo oziral po okolici, preden se je zavedel svojega obupnega položaja. Okrog njega se je širila peščena planjava, njegov konj je bil ubit poleg njega in ko se je skušal dvigniti, je odrevenel: kajti noge ga niso več ubogale, bil je hrom! Zdajci je zagledal človeka, ki je taval po planoti. Spoznal ga je, bil je njegov sovražnik Omar. Toda prav nič sovraštva ni čutil: nasprotno, silno razveselil se je tovariša v nesreči.

»Omar! Sem pojdi!« mu je zaklical. »Jaz sem, Ali, tvoj nesrečni zopernik, hrom, da se ne morem pohrati s tal!«

Omar je vstal in se obrnil v smer glasu

»Ali! Ti si! Oglasi se, da se dotipijem do tebe, zakaj jaz, nesrečnež, sem slep!«

In tako sta se pritipala in doklicala, se objela in poljubila in na vse zadnje potočila nekaj grenkih solz nad usodo, ki ju je zadela. Ko sta začela preudarjati, kako bi se rešila, je Omarja preblisnila rešilna misel.

»Ali, ti imaš oči, jaz nogé! Močan sem! Naložim te na hrbet! Posodim ti nogé, ti pa meni oči! Tako hova oba skupaj za enega!«

DR. MAKSO SNUDERL

Ali se je razveselil te misli. »Omar, poneseš me pa k sebi, k svojemu ljudstvu, k Beni Omar, da skleneva tam trajno prijateljstvo in večni mir!«

Ta velikodušnost pa je Omarja potrla. »Ne, Ali. Ne morem sprejeti tvoje plemenitosti! Meni je ugasnila luč oči, nikoli ne bom več videl svojcev. Zakaj bi ljudstvo Beni Ali odtegoval tvojim očem?«

Ker se pa Ali ni vdal, sta se res napotila proti ljudstvu kralja Omarja. Omar je nosil Alija, ta pa ga je vodil.

Pot tega miru in prijateljstva pa je bila težavna. Skozi mehki pesek, ki je požiral stopinje, je moral brodiriti Omar s svojim bremenom; Alija je žgalo sonce. Izmučena do smrti, lačna in žejna sta se o mraku zgrudila k počitku. Neprestano je glodala v njiju grenka zavest medsebojne odvisnosti. Naposled pa je začelo polagoma Aliju, ki se ga je bolj in bolj lotevalo domotožje, pronicati nezaupanje, kaj se bo pač z njim zgodilo pri rodu Beni Omar.

»Omar«, je dejal sladko, »grdo sem ravnal, ko sem odklonil tvojo plemenito ponudbo, da me poneseš na moj dom, k rodu Beni Ali. Samopašna je bila moja ponudba, hotel sem se dičiti s svojo velikodušnostjo in tvojo zasenčiti! Ne!

Nečem tega! Sprejemem tvoj kraljevi dar: ponesi me k mojemu ljudstvu!»

Omar je osupnil. V srcu se je že radoval in v duhu užival slavo, da prinese domov dednega sovražnika. A še ni mogel odbiti teh lepih besed. »Prav«, je dejal kisto, »srečen sem, da sprejmeš mojo žrtev!«

In tako sta se drugi dan napatila spet nazaj proti Alijevi deželi. Omar je postajal od ure do ure bolj srdit, stopal trdo, večkrat se nalašč prevrnil, da je

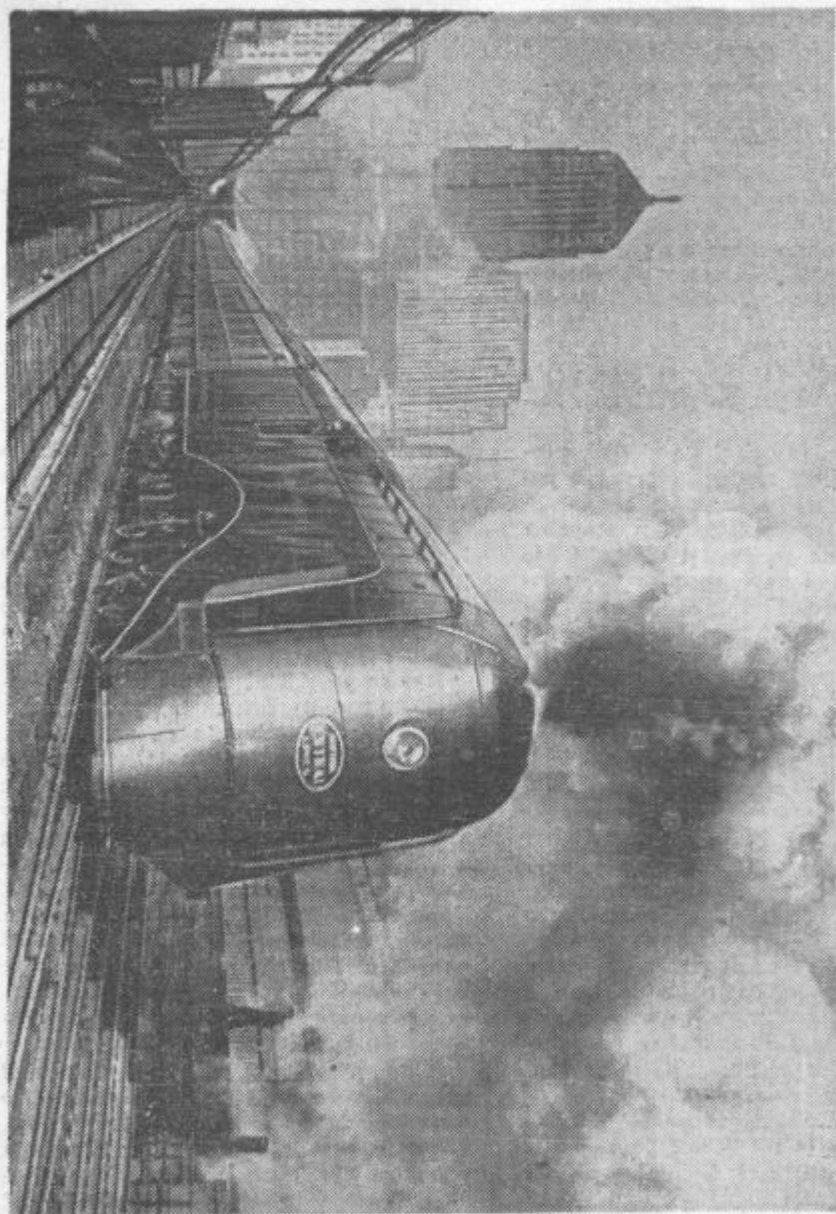
Ali treščil po tleh, pa tudi Ali je, ko je bil spoznal Omarjevo razpoloženje, vodil Omarja po rupah in po kamenju, da si je revež potolkel noge in obrusil pete. Zvečer sta dospela spet nazaj na bojišče, odkoder sta bila prejšnjega dne odšla. Omar je jezno vrgel Alija s sebe.

»Tako«, je dejal, »naprej pa sam hodi!«

Ali se je zarežal:

»Kar poglej me, kako hodim!«

Oba sta umolknila. V njunih srcih je

Na poti NEW YORK-TOLEDO (v državi Ohio) vozi prva lokomotiva, zgrajena po aerodinamiki in principih (čim manjši zračni odpor in tem večja brzina)

že spet vrelo sovraštvo in snovalo pogubne načrte. Zanetila sta ogenj. Lakota ju je stiskala.

Zdajci je Ali zagledal kačo, ki se je sukajala izpod kamenja pri ognju. Naglo jo je zgrabil za vrat, jo zvil, krepko stisnil in pomolel Omarju:

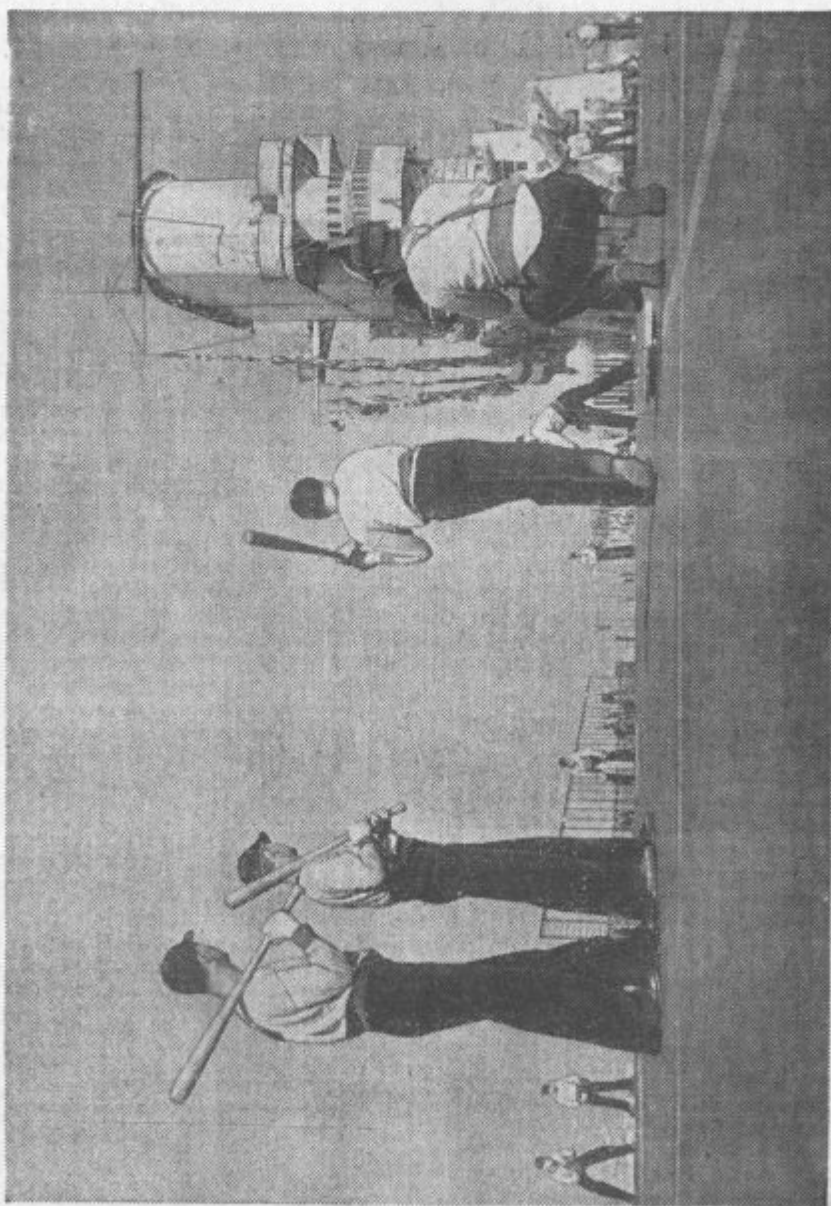
»Brat Omar! Pozabiva na Jezo! Obljubila sva si večni mir! Na, glej, banana sem si bil rešil v žepu in jo tebi dam, jej!«

Omar je hlastno zgrabil zvitek in ugriznil, a v tem hipu je spoznal nakano in zarjul, od same groze, da bi ga kača ne vjedla, so se mu napele vse mišice in vsi živci, veke z ostrim pustinjskim prahom in krvjo zalepljene, so se mu dvignile — in hipoma je izpregledal. Med tem je bil bliskoma odvrigel kačo, skočil k Aliju, ga prijel in treščil v sredo plapolajočega ognja.

»Na, pa še ti svetiš za večni mir!« mu

KRATKOCASJE NA VOJNI LADJI

Krov velike ameriške maticne ladje za letala »Saratog« je zelo pripraven za basebael (neke vrste igro z žogami), ki krajsa mornarjem čas v prostih urah

je zakričal krohotaje se in segel po handžarju, ki je še ležal v bližini.

Aliju so se od bolečine, ko ga je spekel ogenj, vzbudili omrtvičeni živci in s skokom se je rešil ognja in hromosti. Pobrjal je sulico in stopil proti Omarju.

Dolgo sta se molče merila, potem pa sta, prepustivši maščevanje svojima

vojskama, ponosno odšla vsak v svojo smer proti domu, visoko nad glavo vihteč bojno orožje. Ko sta prišla domov, sta oznanjala bajko o plemenitosti, velikodušju, veri, zvestobi in o miru med narodi. Vzbudi se sen v stiski in težavi, sen o miru, sen slepih in hromih.

ZAROTA ZOPER SVET

ESSAD BEG

N A D A L J E V A N J E

AVTORIZIRAN PREVOD

**G
P
U**

Kako pa so živeli ljudje v Čekinih ječah v času organiziranega terorja? Sobe so bile prenapolnjene, mnogi so ležali na hodnikih. Obiski sorodnikov so bili prepovedani. V mnogih zaporih sploh niso kurili, hrana je obstajala iz koščka kruha in slanika. Samo kdor je imel denar, si je mogel privoščiti kaj boljšega. Tako se je v Čeki spet uveljavila stara razredna razlika. Jetniki so smeli n. pr. čistiti stranišča, za kar so dobili nekaj več kruha.¹⁷ Kdor je bil v resnici bogat, si je mogel tudi v ječi privoščiti vse, mogel je dobiti celo do-

pust, ki je trajal včasih več mesecev.¹⁸ Ti seveda niso bili obdolženi političnih prestopkov. Njih zločini so bili čisto kriminalnega značaja. Eden je posilil neko dekle, drugi se je pregrešil proti državnemu imetju, tretji in četrti pa so izvršili druge zločine. Ti komunisti so sedeli na trinajstem hodniku v Bulirki ter uživali svoje idilično življenje. Mogli so neovirano hoditi po jetnišnici, organizirali so predavanja in koncerte, imeli so klavir, sploh so smeli početi, kar so hoteli. Med temi jetniki je bilo tudi nekaj preiskovalnih sodnikov Čeke in drugih osebnosti, ki so bile pred aretacijo na vodilnih mestih. Posle, ki so jih opravljali prej, so v ječi lepo vodili dalje. Bili so namreč obsojeni na bivanje v ječi, niso pa bili oproščeni svojih službenih

dolžnosti. Preiskovalni sodnik, ki je sedel v ječi, je bil kot komunist še vedno dovolj sposoben, da je vodil preiskavo proti svojim sojetnikom. Med sprehodom na dvorišču je jetnik nenadno ustavil sojetnika in ga zasliševal. Celo v ječi je imel komunist še zmerom moč, da je spravljal razrednega sovražnika v smrtno klet.¹⁹ Tudi drugi aretirani komunisti so opravljali svoje delo naprej, vozili so se celo v svoje urade, kjer so pripravljali prihod socializma na zemljo.²⁰

V času, ko je zavzel teror milejše oblike, ko so dnevno postrelili le še nekaj tucatov, so se jetniki počasi sprijaznili s svojo usodo. Tu pa tam so jih sicer še pretepli, toda bili so skoraj sigurni, da ne bodo jutri, temveč šele po enem tednu ustreljeni. Enkrat na teden pa so se vršile ustrelitve z matematično točnostjo. Takrat so romali v klet drug poleg drugega umetniki, učenjaki, roparji in revolucionarji. Toda to je bila le kratka medigra. Končala se je 25. septembra 1919 zvečer ob pol devetih.

Ob tej uri je preplašila Moskvo zamolkla eksplozija. Bil je to peklenški stroj, ki ga je položila skupina anarhistov v poslopje moskovskega sovjeta. Pol ure nato so bile vse jetnišnice v Moski polne oboroženih čekistov. Dzeržinski sam je prišel, bled in vznemirjen, v glavno jetnišnico in je odredil: »Postrelite po vsej Moskvi vse grofe, kneze, ministre, aristokrate in meščane!«²¹ Delo se je pričelo. Pazniki so prišli v ječe, prišli vsakega brez izbire, kdor jim je prišel pred oči ter ga vlekli v smrtno klet. Ko so bile vse kleti prenapolnjene

¹⁷ Nadeždin, istotam str. 130.

¹⁸ Bekrenjev: Silke iz jetniškega življenja, str. 89.

¹⁹ Bekrenjev, istotam str. 90.

²⁰ Bekrenjev, istotam str. 90.

²¹ Nadeždin, istotam str. 144. Pripoveduje poveljnik Čeke Saharov.

z jetniki, so pričeli po seznamih, ki so jih bili sestavili napol nepismeni aretirani pisarji, klicati žrtve, nakar so jih prepeljali na periferijo mesta, kjer jih je oddelek Čeke postrelil.

Nastala je prava moritvena panika. Zgodovina ruskih umorov je bogata na histeriji in bojzljivosti voditeljev. Moriti vendar ni v dobi strojnih pušk znamenje kakega posebnega junaštva voditeljev.

Ječanje v ječah, ječanje v mestu, vsi so se dušili in krvi. Slučajno mimoidoči ali posetniki Čeke so bili prav tako prijeti in ustreljeni. Cele kompanije Čekinih čet so morale opravljati krvniške posle. Celo najstariši in najbolj preizkušeni krvniki Čeke niso zmogli več. Celo slavni Maga, krvnik, ki je spravil iz življenja enajst tisoč žrtev, je omagal. Ko se je bil spet opogumil in postrelil nekaj tucatov razrednih sovražnikov, se je obrnil v krvavi opojnosti k paznikom in poveljnikom ter jim zaklical: »K steni, ničvredneži, slecite se!« Po cele dneve in tedne je tekla kri.²³ Čeka sama ne ve za število žrtev, ki so padle v tem času.

Takšni izbruhi množstvenega terorja so se pojavili vselej, ko je hotela izdati sovjetska vlada amnestijo, pred vsakim 1. majem in pred vsakim 25.

²² Istotam str. 146, 147.

oktobrom! Prav tako pred vsako name-ravano odpravo smrtne kazni. To je bilo 15. februarja 1919 in 15. januarja 1920. Vselej, ko je časopisje poročalo, da »se proletariat odpoveduje terorju in uvaja pravico,²³ so odmevali v Čekinih ječah streli. Kajti po vsaki amnestiji je bil teror za nekaj mesecev omiljen. Kmalu pa je bila amnestija pozabljena, prav tako odprava smrtne kazni. Isto časopisje, ki je pred kratkim poročalo o humanem sklepu Čeke, da je odpravljen smrtna kazen, je znova ščuvalo: »Smrt sovražnikom delavskega razreda!«

Takšen je bil v letih 1918—1920 v Moskvi najkrvavejši teror v svetovni zgodovini. Tako je bil zdaj hitreje zdaj počasneje iztrebljen bistveni del ruskega naroda. Tako si je zasigurala Čeka zaledje, da je mogla razširiti uspehe svojega dela v izvenruski svet. Koliko žrtev je padlo? Najhladnejša veda, statistika, ima na to vprašanje kratek odgovor: »osemdeseti del prebivalstva Rusije — 1.700.000 ljudi.« Vsak osemdeseti prebivalec Rusije je končal v Čeki.²⁴

D A L J E

²³ »Večerna poročila«, Moskva, 15. II. 1919.

²⁴ Sosnoski: »Rdeča trojica«, Dunaj 1931.

KDO JE IZUMIL TISKARSTVO?

Ob nekem prepiru so se nedavno spopadli strokovnjaki v tem vprašanju. Iz njihovega učenega pričkanja se je pokazalo, da se izumiteljski naslov ne more z mirno dušo podeliti Gutenbergu. Temu so namreč nasproti postavili tekmece, kakršna sta Bružana J. Brito in C. Mansion. Vsi trije so živeli v isti dobi in knjige, ki se njim pripisujejo, so bile tiskane l. 1446. Klevetniki in pristaši vsakega njih navajajo krepka dejstva za dokaz svojih trditvev, vendar nobeden ni popolnoma prepričljiv. V vsakem primeru ostaja še nekaj dvoma. Bo li do 500 letnice tiska kdo stvar na čisto dognal? Ali pa naj si mislimo z modrijanom, da je lahko več oseb ob istem času prišlo na isto misel? To se dogaja še dandanašnji. (n).

PRAZNA SLAMA

Poljedelstvo velja za eno najbolj neracionalnih podjetij. Komaj 20 odstotkov vseh rastlinskih snovi, ki se požanjejo, pride kot žito na trg, vse drugo pa odpade na slamo in pleve. Šele v najnovejšem času je našla kemična tehnologija pripravne postopke za racionalno izkoriščanje teh odpadkov. Izkazalo se je, da se da lesovina, ki je v slami, izvrstno uporabiti pri proizvodnji vsakovrstnih umetnih materialij, ki nam nadomeščajo lesove in kovine.

B. Zimmermann:
POMLAD PRIHAJA (lesorez)

KONRAD V. RÖNTGEN

OB OBLETNICI NJEGOVEGA VELIKEGA ODKRITJA

MIROSLAV ADLESIO

N A D A L J E V A N J E

Toda vrnimo se k anatomu in fiziologu, katerima je röntgenska slika posredovala mnoga nova spoznanja s tem, da jima je dala vpogled v živ organizem, ki se od otrplega-mrtvega bistveno razlikuje. To trditev si oglejmo na primerih. Želodec leži v mrliču vodoravno, v živem telesu pa navpično in pretežno na levi strani trebušne votline. Črevo je pri mrliču dolgo 6 do 8 metrov, v živem telesu, kjer je napeto, pa le 2.2 do 2.8 metra. Röntgenologija ni le s pridom rešila problem, da-li vpliva rastlinska hrana na dolžino črev, ampak je razrešila tudi problem prežvekovanja sesalcev.

Preden pa smo dobili vpogled v požiralno cev, želodec in črevo, smo morali premagati precejšnje ovire. Vidnost omenjenih organov je v običajnem stanju enaka ničli. Za opazovanje z x-žarki potreben kontrast so šele posredovale precej slabo propustne snovi: barijev sulfat, bizmutov karbonat ali zirkonov oksid, ki jih mora zmlete in namočene v obliki kaše zavžiti opazovanec. Še večje ovire je bilo treba premagati, preden sta postala vidna sečevod in mehur. Pri prvem je bila dosežena vidljivost s kolargolom (srebrov preparat), pri drugem pa z bromovimi ali jodovimi solmi. Prav zanimiv je še postopek pri merjenju črev. »Poskusna oseba« mora zavžiti tanko gumijevo cev, ki je preparirana s torijevim oksidom. Po dveh do sedmih dneh šele izstopi cevka, ki jo je seve treba na enem koncu pritrditi v ustih, iz danke. Zanimivo je tudi, da ta cev ne ovira človeka pri zavživanju hrane in pri prebavi.

Sodobna röntgenska tehnika se poslužuje pri zasledovanju gibanj srca, želodca in črevesa filmanja (osem posnetkov na sekundo!). Poleg tega nam nudi še stereoskopske slike, ki močno olajšajo prostorno orientacijo v röntgeniziranjem telesu. Posnetek vsega štiri-desetletnega truda na tem poprišču nam priča jasno, da skoro ni organa ali bolezni, kjer ne bi mogli koristno izrabiti prodorne svetlobe x-žarkov, ki si je vtrla pot tudi v terapijo.

RÖNTGENOV SPOMENIK
v njegovem rojstnem kraju

Pobudo za raziskavanja uporabnosti x-žarkov v terapiji je dal neki ameriški inženjer, ki je z nevidnimi žarki precej eksperimentaliral, pa so mu bili zaradi tega izpadli lasje. Z dolgotrajnimi poskusi so dognali, da vplivajo x-žarki kvarno na organe, ki so važni pri tvorbi krvi, da ovirajo prebavo in delovanje živcev ter uničujejo občutljivo staničevje spolnih organov. Poslednje dognanje je napotilo ameriške kaznilnice, da uporabljajo pri kastraciji nepopoljšljivih zločincev in neozdravljivih samozastrupljevalcev z alkoholom in mamili röntgenske žarke. Škodljivost žarkov je takoj po iznajdbi zmogljivih Coolidgeovih cevi občutil marsikateri zdravnik na lastnem telesu. V analih znanosti še danes lahko čitamo o mučenikih, ki so kot žrtve poklica z groznimi mukami umirali ali hiralí mesece in leta. Zato se ne smemo čuditi, če so se s problemom za-

varovanja človeškega organizma pred zahrbtno svetlobo bavili zdravniki, tehniki in fiziki. Njihovemu trudu se moramo zahvaliti, da nas poleg svinca varujejo danes pred okvarami zasloni iz svinčevega stekla ali gumija. Najnovejše cevi pa so že vdelane v svinčen oklep.

Vpliv röntgenskih žarkov na organizem nalikuje namreč vplivu, ki ga imajo fotokemično učinkoviti žarki na fotografsko ploščo. Astronom fotografira na primer zelo oddaljeno osvetlje tako, da ga s fotografsko ploščo zasleduje več noči zapored. Posamezni učinki se seštevajo in slika, ki bi bila pri osemurnem eksponiranju neopazna, se pojavi. Isto dogajanje moremo opazovati pri ponovnem obsevanju telesa z röntgenskimi žarki. Prve mesece učinka sploh ne znamo, nato se pokaže kar na mah nezdravljivo ali le težko ozdravljivo, z velikimi bolečinami združeno vnetje. Nepredvidni in prav zahrbtni učinki so dolgo časa zadrževali splošno izrabo x-žarkov za terapijo. Šele z iznajdbo točnih in zanesljivih merilcev jakosti in obenem učinkovitosti (za doziranje) — izmed njih naj omenimo le s pomočjo elektronke zgrajeni mekaplon — je postala terapija zanesljivejše orodje v rokah specialista. Zanesljivejše zato, ker še niso vsi problemi o učinkovitosti x-žarkov rešeni. Saj niti ne vemo, na kateri del stanice žarek kvarno učinkuje. Še nedavno je vodilo znanstvenike prepričanje, da uničijo žarki le stanično jedro (kromatin). Z delnim obsevanjem plazme jajčnih stanic pa so dognali, da tudi to uniči stanično, odkoder bi sledil sklep, da uničujejo prodorni žarki vse tvorne dele stanice. Zaradi njihove razdiralne sile tudi ne dvomimo več o uspešnem zdravljenju kožnih in ženskih bolezni, vranc in možganov, gnojnih tvorov, tuberkuloze itd., kajti v vseh slučajih uničujejo bolne stanice, s čimer zavirajo bolezen. Vendar pa moramo priznati, da kljub vsem raziskavam še ne vemo zanesljivo, kdaj in kje se konča »blagoslov« röntgenske terapije, kdaj uničimo z njo zdravo, kdaj pa bolno stanico.

Najnovejša raziskovanja biologov so nam posredovala spoznanje, da obstajajo röntenske reakcije tudi pri rastlinah. Obsevanje deluje svojstveno na stanice, ki se razmnožujejo ter povsem svojstveno na stanice, ki so v vmesni fazi. Tudi se pri obsevanju spremeni tkivo rastlin. Dasi obstaja na tem poprišču še množica nerazrešenih proble-

mov, moremo iz dosedanjih spoznanj vendarle že sklepati, da bodo imeli tu dobljeni rezultati velik pomen pri vzgoji novih rastlinskih vrst.

Kar velja pri organiziranih telesih, velja tudi za notranjščino vlitih, kovanih in valjanih kovinskih predmetov, ki more biti v neredu zaradi vnanje neopaznih, toda mnogokrat škodljivih napak. Mala množina peska, ki se je pri vlivanju ločila od kalupa ter se vselila v sredo ležaja, lahko pokvari ves stroj, napaka v puškini cevi more poškodovati strelca in uničiti puško, nevidna zarezna v zračnem vijaku letala ali v batu eksplozivnega stroja je povzročila brezdvomno že veliko nesreč. Tovrstne napake nam pokažejo le röntgenski žarki. Pri varjenju na primer daje le pregled z x-žarki zadovoljiv dokaz, da ni v vmesni plasti mehurčkov, žilindre in napetosti, ki nastanejo pri ohlajanju; le z njimi zvemo v mnogih slučajih, če je spojitve uspele. Zategadelj nas ne bo presenetilo, ko zvemo, da nekatere tovarne, zlasti one za letala in motorna vozila, ne vstavljajo v stroje kovinskega predmeta, da še celo vijaka ne, če jih ni minil prej vse odkrivajoč röntgenski žarek.

Orisani pregled moremo s pridom uporabiti pri betonu, škrikljavcu, osamilih iz porcelana in gumija ter, kar je morda najzanimivejše, dasi nima z industrijskimi izdelki nič skupnega, pri umetniških slikah. Osnove so v vseh slučajih iste, razlikujejo se le rezultati. Če je slika original ali potvorba, če je novejšega ali starejšega izvora, če jo je restavrator pokvaril, zlasti pa če je na nji morda le signatura, na vsa ta vprašanja nam daje enoumen odgovor »röntgenska diagnoza«. F. Cellerier, ki je v teku let pregledal vseh 9000 slik Louvra, nam je povedal o tovrstni uporabi x-žarkov mnogo zanimivega, tako o tehniki slikanja, o barvah in o osnovi slik. Saj so, da omenimo le en samo konkreten primer, navadni železni žeblički, ki so jih našli žarki pod barvo, označili star original za potvorbo; kajti žebličke poznamo komaj dobrih sto let!

Le na eno vprašanje Röntgen ni mogel odgovoriti: ali so x-žarki elektromagnetno valovanje in če so, kakšno valovno dolžino imajo. Problem je nalikoval sodobnemu problemu kozmičnih žarkov, ki so ga dozdaž zaman skušali rešiti v stratosferi, na gorah in pod morskno gladino. Kljub smelim poletom Piccarda in Cosynsa, kljub dolgo traj-

nim meritvam Millikana in drugih učencov, se rešitev vedno bolj izmika ter zapleta. Dasi ni bilo treba pri preiskavi röntgenskih žarkov zapustiti zatemnjenega laboratorija, je vendar minulo 17 let, preden je bil rešil označeni problem fizik Laue. Njegovo odkritje je za znanost prav tako važno, kakor je za medicino in industrijo važno Röntgenovo. Odprlo je fiziku vrata v temačno stavbo z napisom: materija. Lauevo odkritje je zaključilo spektralno analizo, ki sta jo prva odkrila Kirchhoff in Bunsen, utemeljilo Štefanov zakon o izžarjanju, potrdilo Bravaisova izvajanja o kristalnih mrežah in dokončno utrdila Mendeljejev periodični sestav kemičnih elementov. Kar se Laueovega odkritja tiče, ga ni moči primerjati z Röntgenovim. Laue je dal namreč le idejo, eksperimentalno delo sta bila opravila Knipping in Friedrich, ki sta bila sestavila pripravo, ki je obstajala iz Röntgenove cevi ter omarice iz svinčene pločevine, v kateri sta bila namestila zaslonke, kristal in fotografsko ploščo. Friedrich pa je bil prvi, ki je v pozni noči pri razvijanju plošče zagledal sliko simetrično ležečih točk. Le-te so nastale zaradi zrcalenja x-žarkov na ravninah, ki jih v kristalu tvorijo atomi kristalne mreže. Četudi je razlaga tega pojava, ki sta jo dala še isto leto Angleža, oče in sin Bragg, ovrgla Laueovo tolmačenje, bo vendar ostalo njegovo ime zapisano ob tem odkritju. Kajti ono je klasična primera za svojsko dejavnost naravoslovca. Vzporedba z Röntgenom je tu nemogoča zaradi tega, ker je Laue odkritje predvideval in tako rekoč doživel prej, nego ga je uspel poskus verificiral, Röntgen pa ga sploh predvideval ni. Röntgenovo delo se je pričelo z odkritjem, Laueovo pa se je z odkritjem končalo.

Ker bi bilo podrobno naštevanje vseh rezultatov, ki smo jih dobili na podlagi Laueovega odkritja, preobsežno, se bomo omejili le na najvažnejša izkustva. Z njegovo pomočjo smo spoznali, da so kristali najpravilneje zgrajena tvarina, da so atomi v njih vedno v enakih medsebojnih razdaljah ter da veljajo zanje vsi zakoni simetrije. Posredna meritev razdalj med atomi je pokazala, da znašajo le-te povprečno 2 do 25 Angstromov (stomilijonink centimetra). Mikroskopiranje materije z röntgenskimi žarki pa ni omejeno le na kristale. Tudi pri kristalastih in amorfnih snoveh, da še celo pri tekočinah se je uspešno uveljavilo.

Poleg mineralogije, fizike in metalografije je obogatilo Laueovo odkritje (da so röntgenski žarki elektromagnetno valovanje s krajšo valovno dolžino od ultravioleto svetlobe) tudi kemijo. Če prevlečemo ploskev, ki zavira elektrone z različnimi prvini, lahko opazimo, da se preko kristala razklonjeni žarki od prvine do prvine razlikujejo. Angleški fizik Moseley je pred odhodom v svetovno vojno, ki je bila zanj usodna — padel je v Dardanelah — odkril po njem imenovan zakon, ki daje slehernemu elementu v Mendeljevem periodičnem sestavu svoj prostor in ki omogoča kemiku analizo. Na podlagi tega zakona, ki urejuje atome enolično, posredujoč vsakemu določeno atomsko število, so odkrili še precej novih prvin.

H koncu naj le še omenimo, da je dalo Röntgenovo odkritje tudi povod za odkritje radioaktivnosti. Röntgen torej ni bil le največji dobrotnik človeštva, ampak je bil tudi velik videc, ker je našel skrit naraven pojav, s pomočjo katerega moremo pronikniti v Red, ki vlada v naravi.

K. Spitzweg: »OBRESTNIK«

P O S I N J I A D R I J I

DR. ANTON DEBELJAK

N A D A L J E V A N J E

Split mi je dokaj znan; saj sem prebil tod nekoliko mesecev. A najprej sem se ozrl proti pokopališču Sustjepanu, ki ga je baje Böcklin porabil za predmet svoji sliki »Mrtvi otok«.

Drugi pripisujejo to čast enemu od obeh otočkov nasproti Perastu, Petermann v prej omenjenem Vodiču po Dalmaciji pa ima na umu Miševo (Mišji otok, Pondikonisi) nasproti Krfu.

Nad njim se spenja krasni Marjan, hribec življenja z zanimivo floro in favno; poslednja je seveda v zverinjaku, dasi se nekaj divjadi tudi svobodno klati po kamnitem griču, n. pr. kamenjarko. Pod njim bo nekje velikopotezni akvarij, ki ga po berlinskem vzorcu namerja ustvariti strokovnjak za limno-

MESTROVICEV GRGUR NINSKI

logijo, Ruos Grote. Futurizem za turizem!

Gredeč mimo gledališča, sem se domislil, da je to največje v Jugoslaviji. Ponekod grade taka poslopja za 20.000 gledalcev, Dunajčan E. Jubal, učenec Stanislavskega, pa je predlanskim sezidal gledališče s samo 49 sedeži — nekako kljubujoč avstrijskemu zakonu, ki zahteva vsaj 50 sedežev, ako naj se da dovoljenje za zgradbo... Ob splitski veliki škrtli mi je zabrnelo v ušesih, kar sem za svojim hrbtom čul pri predstavi neke Salom-Ascheve opolzke igre: »Y no se hallará ninguno para chiflar?« (in ne bo nikogar, da bi žvižgal?). Ljubi možak, sem mu dejal v duhu, tisti naj kriči, kogar boli. Mar ni smešno čitati, kako ponekod legajo možje v otroško posteljo in hlinijo bolečine? (glej Slov. N. 13. V. 1911). Mogoče so to prefriganci, ki pojedó najslastnejše prigrizke, namenjene prav za prav otročnici. Tako početje je neki Nemec označil kot »anstandslos«, kar pa lahko pomeni: brez spodobnosti, ali pa: brezspotike. Slično dvoumen je laški glagol smerdare, ki ga Rigutini-Bulle tolmačita: a) ponesnažiti, b) očistiti. Nedavno je bilo na Dunaju tiskano na lepaku: Gott erhalte Schuschnigg (Bog ohrani Sušnika), pod tem pa s svinčnikom datek: Den Dollfuss hat er schon erhalten (Dollfussa je že k sebi vzel).

Polagoma se je zmračilo in »notranji minister« se je oglašal, terjajoč svoje pravice. Oziral sem se po neki gostilni, ki je imela svoj čas mičen napis, a se mi zdi, da je šla po zlu. Napisa samega nimam več v spominu, pač pa mi sili v pero tisti gorenjski:

Kdor hoče dobro vino piti,
mora k »Dolenjcu« priti
in sveže pivo naročiti ...

Kam bi človek spravil kosti svojega rojstva? »Jadran«, »Slavija«, svratišče »Ljubljana«, »Klampfer« se tiščijo kar na kupu kot ovce, ki jih bo zdaj zdej zaskočil volk. Pri poslednjem, slovenskem podjetju, vidim znanca Trevena iz Idrije, kjer sem mu v realki dopovedoval francosko »Concordance des temps« med svetovnim pokolom, pa potegnem družnika s seboj in hajdi na dvorišče. Medtem ko čakam naročene ribe, se malo pomenim z g. Trevnom, ki mi pripo-

veduje, da je kakih 300 najožjih rojakov iz dravske banovine stalno zaposlenih v Splitu, teh pljučih Jugoslavije: vires ac viscera, bi bil nemara rekel stari nemški pisec O. von Freisingen. Pogovor se pleče okoli tujkega prometa. Glede tega je moj sobesednik pač enakega mnenja kot prof. Rosenberg, ki v prvi številki na novo ustanovljenega lista »Franceles Balkans« 29. XII. 1934. oznanja, da ima Jugoslavija več ko katerakoli druga država ugodnih prirodnih pogojev za turizem: »Narava je obilo obdarila deželo s svojimi najlepšimi darovi. Razkošje jadranskega obrežja je enako kot na Azurni ali pa na baskovski obali. Slovenske Alpe s svojimi gorami in slikovitimi jezeri tekmujejo z nekimi pokrajinami v Švici ali na Tirolskem...«

»Servus, Gustelj!« nenadoma zavpije moj solilebnik preko ograje med goste hotela »Slavije«. Uzrl je bil natakarja bohema, Demšarjevega Gustlja iz Žirov, po Beogradu in vsej Dalmaciji znanega dobričina, čigar dobrodušnost odločno pobija ljudsko krilatico: Žirovci so siróvci, nastalo vsekako po zapeljivi rimi. Po njegovem zatrdilu letos (t. j. lani) ni bilo preveč gostov v Splitu, najbolje da še dela »Slavija«. Med stiki, ki jo vežejo z dravsko banovino, je stiški sir, precej priljubljen v njenem jevolniku.

ŠTIRIJEZIČNA ŠVICA

Veliki Svet v Griziji (Grisons, Graubünden) je letos soglasno sklenil predlagati kantonski vladi, naj se spremeni člen 116. zvezne ustave, in prizna romansko-ladinski jezik za uradno govorico poleg nemščine, francoščine in italijanščine. O tej romanščini-ladinskih kakor tudi o enem njenih najodličnejših piscev, p. Mauru Carnotu, je bilo nedavno čitati v »Zisuc«.

Najčistejše retoromansko narečje (romanche ali roumanche), razširjeno po Gruyereu kakor tisti: znameniti sir, se očitno bliža provençalščini in piemontščini. Zastopniki teh govoric se med seboj lahko razumevajo. V preteklem stoletju so sposobni pisatelji obudili retoromanščino iz mrtevla. Zadnje čase si je zlasti veliki učerjak Gaspard Decurtina, profesor friburške univerze obilo prizadeval za njeno porožitev. Objavil je 8000 strani obsegajočo krestomatijo iz retoromanskih avtorjev. Z njo je elektriziral speče energije. Učitelji po osnovnih šolah so posledaj bolj pazili na pristnost govorice in l. 1914. se je njen pouk uvedel kot obvezni predmet v kantonsko gimnazijo.

Retoromanši priznavajo, da reforma ne bo imela znatnih praktičnih posledic. Vseh

Ko je presahnil jakelj (močno vino) v kozarcu, sva pomahala Gustlju: pá, pá — pa sva začela vijugati po ulicah, a kmalu sva se naveličala. Zato sva krenila v hotel »pod kožo gledat«.

Rekonstrukcija DIOKLECIJANOVE PALAČE po Hebrardu

Drugo jutro sva zrak izpodrivala po mestu, zlasti okoli Dioklecianove palače, kjer je solilebnik-zgodovinar želel nekaj dognati menda v krstilnici. Potlej je iskal tovariša, da bi nama bil za cicerona. Nič mi ni bilo žal, da ga nisva našla: poleti poslušati dolge peroracije se mi ne vidi kdo ve kaj mikavno. Stopivši čez most, pod katerim je rohnel vlak — »munjevita kola« so mu rekli na Srbskem pred 50 leti — sem zaradi vročine popil pol litra mleka za 3 Din (v Dubrovniku je 2 Din) in nato sva namerila stopinje pod Marjan.

D A L J E

federalnih (zveznih) tekstov ne bo kazalo prevajati v retoromanščino; dozdej se je to zgodilo z ustavo, z zakonikom in še nekimi pravnimi besedili. Prevesti mislijo še razne zvezne odredbe, ki se pred vsem tičejo prizadetih krajev, ter uvesti retoromanška imena v poštni upravi. Nравstvena korist pa bi bila v tem, da bi zamašili usta nekim italijanskim iredentom, ki to govorico razglašajo za podružnico Dantejevega jezika. Iz poslednjega razloga so za predlagano reformo vneli tudi Nemci v alemanški Švici, posebno strokovnjak Jaberg se je krepko potegnil za njo.

Naj dodam še zanimivo pripombo, da iz retoromanske Švice — ne Tirolske! — poteka v Glonarjevem »Slovarju slovenskega jezika« priimek Ramovš (Románicus). Vendar prof. Koštilál dvomi o tem, mšeleč, da bi bil naziv lahko po besedah za hrup (trušč Spektakel): ramovš, ramuh, ramuš, Primerjaj češki ramus, ki ga je prevajalec v Havličkovem »Krstu sv. Vladimira« kar pridržal zaradi rime:

Te Deum laudamus
Kijevu je ramus ...

Iz podobne misli bi bil koroški priimek Kramole, kramola = ropot, vstaja. A. D.

MED ZADNJI MI KRALJI MALIKOVALCEV

JEAN PERRIGAULT — nj.

N A D A L J E V A N J E

V bližini vasi sem obiskal velikega čarovnika Foro Badžija, ki velja kakor kralj Senebile za »specialista« v delanju dežja. Mož, ki je pravi orjak, me je precej nezaupljivo sprejel na svojem dvoru, v katerem prebiva s svojimi številnimi ženami. Ker se sam nisem umel pogovoriti z njim, mi je služil za tolmača neki senegalski strelec,

S tem odgovorom je Senegalec, ki ga je komaj obliznila civilizacija, nevede namignil na to, kar se mora zgoditi v doglednem času, da bodo namreč ti malikovalci pod vplivom belcev počasi le izprevideli jalovost svojih čarovnij. Vsekako pa tista bodočnost še ni tako blizu, kakor nam brž pokažejo statistične številke: Samo v Casamanci je med 275.000 prebivalci 230.000 fetiši-

Solarji z lopatami za obdelovanje riževca polja

ki je takole zastavil vprašanje velikemu čarovniku:

»Ali more on, ki je močnejši kakor ves svet, tako narediti, da bo dež padal na polja?«

»On nič več ne more!« je odvrnil Foro Badži.

Vzlic temu pa se veliki čarovnik ni mogel premagati in je šel poiskati svoj »gri-gri«, nekakšno primitivno uro na nihalo, nataknjeno na kravji rog z množico vdelenih drobnih barvastih školjk kavri. S to uro v roki je nekaj časa risal po zraku kroge in zavoje, ter rezal pri tem pošastne obraze, — in glej — nebo je res ostalo jasno, kakor je bilo prej.

»Vidiš,« je rečeč se pripomnil senegalski strelec, »sam pravi, da so zdaj samo še belci tako učeni, da umejo delati dež!«

stov, 33.000 muslimanov in 12.000 kristjanov. Plemena malikovalcev žive strnjeno zlasti ob levem obrežju Casamance, južno od Ziguinšorja. Ti se bodo zmerom držali tamkaj, ker uspevajo na njihovem ozemlju palmovci, s katerimi so zvezane tri vrste dobrot: palmovo vino, poligamija in prašičereja, ki je tradicionalna v teh krajih. Muslimani se tega prav dobro zavedajo, kakor dovolj zgovorno pričajo dimenzije njihove džamije v Usuji, v kateri je prostora kvečjemu za dober tucat vernikov.

V vseh drugih predelih Casamance pa je islamski element dovolj močan. K sreči vlada v vseh teh krajih verska strpnost, ki je včasih tako širokogrudna, da uporabljajo v nekaterih krajih tudi prostore kristjani za verski pouk svoje dece in hkrati muslimani za čitanje ko-

rana. Med vsemi verstvi v teh krajih in menda vobče v vsej severni Afriki islam najbolj napreduje. Ali je to zdrav pojav ali ne, o tem je danes še težko razpravljati.

Protestantizem navzlic izdatnim sredstvom, ki so mu na razpolago, le prav skromno napreduje. Drugače je s katolicizmom. Apostoli katoliške vere imajo med vsemi primitivnimi plemeni spočetka dokaj lepe uspehe s svojim pridiganjem uboštva, ki ga primitivni ljudje posebno lahko doumejo. S to taktiko so dosegli lepe uspehe v vseh paganskih deželah. V teh afriških kolonijah pa katolicizem, razen v nekaterih gostejše naseljenih predelih okrog Zinguisorja in Binjone, le slabo napreduje. »Izpreobrnjeni« črnci si pridržijo mnogo svojih starih verskih obredov.

V Binjoni sem imel prilliko prisostvovati pogrebu katolika. Mož je ležal v svoji koči na prav takšni nosilnici, kakor tisti Flup v Usuji, zavil v prav takšen plašč in okrog njega so vse stare ženske njegovega plemena, pokrite samo s kratkimi krili, tulile in plesale svoje stare plesne ter klicale za pokojnikovim duhom.

Ko sem se vračal s potovanja po Čaženske utihnile. Truplo so dvignili in ga med petjem žalostink odnesli proti katoliški cerkvi. Toda komaj se je sprevod oddaljil kakih sto korakov, so že planile iz koč žensčine ter začele iznova plesati in tuliti po svojih starih običajih. »Moj brat odhaja! Moj brat odhaja!«

Ko sem se vračal s potovanja po Casamanci, me je nenehoma nadlegovalo vprašanje, kakšna utegne biti bodočnost teh zaostalih plemen.

Vsi ti primitivni otroci prirode se neredno in premalo hranijo. Kakor sem že omenil, razen o priliki velikih verskih obredov, nikoli ne uživajo mesa ali druge krepke hrane. Pri vsem tem pa se nezmerno vdajajo pijančevanju. Palmovo vino pijejo kakor vodo. Posledica je, da so strašno šibki in neodporni.

Starci so v teh plemenih prav redki in umrljivost otrok je glede na zapuščeno mater ob rojstvu silno velika.

Malikovalstvo s svojimi kralji in svetimi gaji je pogubno za cela plemena in katolicizem je videti nasproti tem zablodam popolnoma brez moči.

Toda povsod, po afriških deželah in tudi že poprej na Kitajskem sem opazil, da se barbarsko malikovanje s svojimi divjimi obredi, pod vplivom belih kolonizatorjev počasi umika v zmernejše oblike, da počasi izgublja demonske ostrine, se uglaja in se počasi samo po sebi približuje tisti človečnosti, ki jo pozna pri svojih transcendenčnih obredih belo plemo. Koloniziranju dežel, v katerih prebivajo barvna plemena, se očitajo mnoge pogubne napake. Toda, kdor je imel prilliko sam in delj časa proučevati vpliv naše civilizacije na primitivna ljudstva, bo mimo napak opazil tudi blagodejni vpliv kolonizacije v smislu, ki sem ga bil poudaril in ki edini more obvarovati ta plemena pred popolno propastjo.

VISEK IZUMOV

V Španiji je prišla na svetlo statistika, ki pravi, da je bilo l. 1934 izdanih 5000 patentov na izume. Od tega svetovnega števila pade na Špance 3705. Za njimi se vrstijo: Nemčija, Francija, Anglija, Zed. države, Italija. Najšibkeje so zastopane: Brazilija, Egipt, Jugoslavija, Nipon, Kino. Svoje dni so na španskem vladarji dajali iznajdnikom posebne naslove. Tako je Karel V. dvakrat odlikoval nekega moža, po imenu Blasco de Garay, ki je bil iznašel sredstvo, kako se čolni ob tistem vremenu brez vesla gibljejo, pozneje pa način, kako iz potopljene barke en sam človek pobere in reši predmete, spravljene v njej. Španci zahtevajo čast za svojega rojaka, ki je našel na ime José Pasana, kakor da je izumil mehaničen stroj v obliki ptice, s katerim se po voditeljevi volji plava po zraku. Ta priprava je bila prednik aeroplanu.

(a)

15 NAJSŁAVNEJSIH ŽENSKIH ZGODOVINI

Po večletnih raziskavah je ameriški zgodovinar A. E. Wiggam ugotovil, da do prazgodovinskih časov ni bilo nad 5000 oseb, ki bi bile zaslovene po tej ali oni stvari. In čudno, od teh 5000 ljudi je samo 200 žensk. Ko je pregledal vse enciklopedije in zgodovinska dela, je zbral petnajst oseb, ki so se neoporečno najbolj proslavile. Evo seznama: Marija Stuartova, kraljica Elizabeta Angleška, Ivana d' Arcova, gospa De Stařlova, George Sandova, gospa pl. Maintenonova, Katarina II. Ruska; Marija Terezija, avstroogrška kraljica; Josefa, žena Napoleona I.; Marija Antoineta, Kristina Švedska, Kleopatra, Katarina Medicejska, kraljica Ana Angleška. — Če bi koga vprašal o tem, sem prepričan, da bi se n. pr. prej domislil kake bajne Semiramide nego Ane Angleške.

A.

IZ LITERARNEGA SVETA

BOGOMIR MAGAJNA: GRANICARJI

Dejanje te knjižice se pričinja v kraju, koder je dečkoval Vadjalov »Otoški postržek«, namreč okoli Cirkniškega jezera. Pričenja se z nekako čuvstveno toplino, ki hitro preide na čitatelja. »Nravstveno visoka povest«, si misliš, »poudarja zgolj vrline, idealizira naš svet«. Toda kmalu opaziš, da je le bliže istinitosti, Nego si pričakoval. Saj prikazuje tudi podle narave tako na vzhodu — na srbski strani, kakor na zapadu, na slovenski strani. Da bo paralelizem otipljiv, sta oba izdajalca nazvana: Krasotec.

Delo spada med one redke primere, kjer se obdeluje sožitje vseh južnoslovanskih plemen, kakor na primer v Masljevem »Gospodinu Franju«. Zastopniki istočnih predelov so prikupni liki: nesrečni Aleksej, čigar pismo te očara s svojo prsrčnostjo; epski Luka Kazanski, najjačji tip pričujočega filma. Predočuje prvobitno telesno silo: možak ubije medveda na tak način, kakor ga popisuje M. Vlahović (Lov u Kolašinu). Obenem pa ima pevski dar. Narednik Brko je o priliki pesnik. Vsi granicarji radi pojo njegove kitice »Meja«. Njih tovariš Tine Sodja, Ljubljčan, zastopa bolj kultiviranega, umskega človeka. Posrečen, morda malce pretiran je prizor, ko se hoče na hrastu obesiti in ko ubije črnosrajčnika, ki je prekoračil mejo, hoteč posiliti bežečo mladenko.

Čudovit tip je Mira, kakor bi kazalo njeno ime, če je latinsko. Skrivnosten pa je Gorjan, ki se pa nam izmika vse do pretresljivega konca. Pomanjkanje prostora je nemara krivo, da so neki prizori premegleno očrtani in nekam neverjetni. Toda »na tem svetu je prav za prav vse mogoče« (97). Motiv o žejni dolini bi kak Gordon Sinclair razpredel v celo povest. Včas ovija dogodke sanjarska, pravljica koprena, vendar nikoli ne izgubimo z vida zavesti, da se pred nami razvijajo prav zadnja leta, n. pr. streljanje naših ljudi v Bazovici. Poleg te plemenite narodne zavesti pa vemo tudi to: »naše Primorje je rodilo mnogo takih, zaradi katerih bodo njihove matere jokale od sodnega dne v svojih grobovih« (127). Misleč o naši narodni borbi vemo tudi: »Zapad je posvečen molohu« (55).

Po raznih straneh knjige nam zveni slavospev pesmi, slavospev gozdu in čudežni prirodi. Zdravnik Vid Volarič izreka prav pametno naziranje glede čudežev, ki niso v kakih izjemah ali abnormnostih, pač pa v rednem, pravilnem (62). Premalo pa je v mení naravoslovca, da bi razumel čebele, ki iščejo med smrečjem medenih mušic (64). Je li ta muha popek, oko?

Drugače se jezik čita gladko. Z različni »brusi« v rokah bi našel še kaj prilike za popravljanje, n. pr. oglar (ne ogliar, 126), Ob prgišču (132) sem se vprašal, zakaj zahteva novi Glonarjev slovar obliko perišče, saj g je etimološki in se govori še vedno po toliko krajih! Jezični »kalk« od časa do časa se preveč ponavlja, lahko bi ga nadomestil z: včas, kedaj pa kedaj, zdaj pa zdaj, tedaj pa tedaj, tu pa tam itd. V ljudsko govorico ne pritičejo še besede: beden, končno (16). Priljubljen umetniški pripomoček je avtorju podvojitve: komaj komaj slišno, in podobno (5, 6, 10, 14 itd.). — Knjigo je izdala in založila Družba sv. Mohorja v Celju. A. D.

ROMAN Z BALKANA DOBIL GONCOURTOVO NAGRADO

Če ni velika, primese pa Goncourtova nagrada obilo reklame srečnemu odlikovancu. Letos je zadela Rogera Vercela, čigar roman *Capitaine Conan* se vrši na balkanskih tleh po končanem svetovnem požaru. Svetovno občinstvo bo v njem spoznalo, kakšne so bile zadnje faze frankosrbske zmage na solunski fronti. Zlasti pa bo razvidelo, da po premirju težave še niso bile pokopane za zavezniške čete. Te so vdrle v hribovit svet, koder je bila stiska za stan. Zato je ostraže tukaj precej drugočno od onega, ki ga ališka za francoska tla marešak spretni romancier.

Avtor »Kapetana Conan«, sedaj gimnazijski profesor v prijaznem mestecu Dinanu, je bil med velikim pokolom stotnik v vzhodni armadi. Njegov junak je zato brčkone precej njemu podoben. Tudi druge osebe so imele po večini žive vzorce.

Conan — v čivilu začinar ali začimbar — spada med okretna junake, ki se znajdejo v še tako košliviem položaju. Po avtorjevem zatrdilu sodi med 3 do 4000 voditeljev, ki so dobili bitko. Vrnivši se v svojo trgovino se dolgočasi: toži se mu po nekdanjih dneh na fronti. To je tip, ki mu je moritev pravi poklic. John Charpenter mu v Mercureu de France prerokuje dolgo življenje v literarni zgodovini. A. D.

NOVE KNJIGE IN REVIEJE

Uredništvo je prejelo:

TONJE CUFAR: POLOM, drama v treh dejanjih. Izdala založba »Ekonomska enota«, Ljubljana 1934. Str. 48. (Ocena je bila objavljena v prejšnjem zvezku.)
SIMON GREGORČIČ: IZBRANE PESMI, priredil dr. Iv. Pregelj. Založila Družba sv. Mohorja v Celju 1934.

FRAN LEVSTIK: MARTIN KRPAN, priredil dr. A. Siodlak. Založila Družba sv. Mohorja v Celju 1934.

JOSIP JURČIČ: JURIJ KOZJAK, priredil dr. M. Rupel. Založila Družba sv. Mohorja v Celju 1934.

NAS LOV. Za poklicna lovec in ubitlje lovec priredil inž. Mirko Šušteršič. Založila Družba sv. Mohorja v Celju, str. 40.

N A Š J E Z I K

PREKMURSKA KRAJNA* IMENA

Prekmurska osebna in krajna imena so pred osvobojenjem doživljala med slovenskimi imeni svojevrstno usodo. Uradno jih nihče ni smel uporabljati, Madžari pa so jih prikrojevali svojemu jeziku. Prekmurske zgodovinarje in jezikoslovce še čaka naloga, da nam iz madžarskih arhivov, listin in drugih zapisov ugotove oblike in razvoj prekmurskih krajin imen.

Na splošno lahko ugotovimo, da sta v pomadžarjenju slovenskih imen vladali dve razdobji: v starejši dobi so slovenska imena le nekoliko popačila, bodisi da so jim opustili končnico, bodisi da so izpremenili kak samoglasnik. Tako so napravili n. pr. iz slov. Bogojfina — madž. Bagonya; iz Beltinci — Belatinc; iz Martjanci — Martýánc; iz Filovci — Fílócz; iz Crensovc — Cserencsóc; iz Gančani — Ganicsa; iz Lipovci — Lípócz; iz Dokležovje — Deklezsin itd. V novejši dobi, nekako okoli leta 1890. pa so šli še dalje v težnji, da bi prvotni slovenski značaj imen docela zabrisali. Če primerjamo prej navedena imena z novimi, ki so veljala do osvobojenja, vidimo tako-le razliko: Martýáne — Mártonhely (t. j. Martinov kraj); Cserencsóc — Cserföld (t. j. slovenski začetek Čer — in »föld« = polje); Ganicsa — Lendvarózsavölgy (t. j. Rožna dolina ob Lendavi, najbolj pesniško ime med vsemi!); Lípócz — Hársliiget (t. j. Loka lip) itd. Lahko rečemo, da je večina slovenskih imen sedaj popolnoma izgubila svojo prvotno obliko.

Slovenska imena pa so živele naprej med ljudstvom in v publikacijah (koledarjih, listih), ki so izhajali v narečju. Včasih je prišel tudi kak izobraženec z druge strani Mure in je v potopisnih črticah objavil prekmurska krajna imena. Tako

* O izrazu »krajni« — krajevnih poročata gg. dr. A. Debeljak in prof. I. Koštičič naslednje:

Nastavek ov. ev pred drugimi pridevniškimi obrazli nič ne spremeni pomena: navadno je le za to, da olajša izreko: egipt(ov)ski, ali da koren bolj ohrani: progá — prog-ov-ni molster (da se ne zmeša s prožnim, gibkim molstrom). Pri kraj je nastavek ov prav za prav odveč, zato je Breznik seel po obliki krajna imena. Petorica avtorjev slovnice in čitanke za I. in II. r. sred. šol piše: zemljeplana imena.

A. D.
Če hoče dr. Breznik »krajna imena«, ga je do teza morda pripravilo to, da pravimo n. pr. krajevnih pripovedke — Lokalsagen (znane le v kakem kraju, ne vsemu narodu) in krajevnih potrebe (= potrebe, enega kraja, ne vse dežele ali vsega naroda); da bi torej bila krajna imena = lokalno omejena imena, kot n. pr. Sošč na Ovčinah. Melik na Icu, Nanut v gorškem štandretu itd. Za natanko razlikovanje je morda res prikladno, da se rabi za toposrfska imena izraz krajna imena (= imena krajev), absolutno potrebno pa menda ni. I. K.

je Peter Kozler na svojem zemljevidu slovenskih dežel in v članku »Slovensci na Ogerskem« (Slovenija 1849) rabil popačene oblike: Turniše, Mačkoc, Černčovci, Melinec, Bogojfina, Svetahoč itd., toda pravilno: Sobota itd.

Božidar Raič v Letopisu Matice Slovenske za 1868. l., str. 53 sl. rabi večinoma pravilne nazive, napačni pa so n. pr. Črnici (za Črnci), Domanjci (Domajinci), Ocimba (Ocinje) itd.

Z osvobojenjem so dobila prekmurska krajna imena uradno veljavo in večinoma v pravilni obliki. Izšli so tudi trije seznami teh imen (Vengust, Lipovšek). Ob tej priliki je zapisal zgodovinar dr. Fr. Kovačič pravilno ugotovitev: »Vsekako je želeli, naj se pri končni določitvi prekmurskih krajevnih imen ne gleda toliko na pravila književnega slovenskega jezika, marveč na historične oblike in dialektološke zakone prekmurske slovenščine. Krajevna imena so važen del narodnega folklorističnega zaklada in le v svoji pristni obliki vzbujajo zanimanje zgodovinarjev in jezikoslovcev.« (Časopis za zgodovino in narodopisje, 1920-1921, stran 54).

Nekaterih prekmurskih krajin imen pa se drži čudna smola. Če pustimo vneimar one zemljevide, ki so bili prirejeni izven Ljubljane in so prinašali še leta in leta po osvobojenju madžarska imena mesto slovenskih, moremo to ugotoviti zlasti pri naslednjih:

»Spodnja Lendava« mesto »(Dolnja) Lendava« rabijo poleg Grudna v Zgodovini slovenskega naroda še nekateri drugi. Ljudstvo pozna samo »Lendavo«; kraj, ki se uradno imenuje »Gornja Lendava«, je ljudstvu znan pod imenom »Grad«; včasih pravijo — pod uradnim vplivom — tudi Gornja Lendava, a nikoli in nikdar Dolnja Lendava!

»Martjanci« je zapisal nekoč že Anton Trstenjak kot »Martijanci«; isto obliko rabi zadnje čase dr. Fr. Stejš (Mladika 1934, Monumenta artis slovenicae), dočim je prej pisal prvo.

Ime reke »Lédava« (imenovane tudi »Prétoke«) so Madžari prevzeli kot »Lendava«, ko so Slovenci izgovarjali še nosni e. Nemci so naredili »Limbach«. Ko so Slovenci opustili nosnike, je ostalo »Lendava«. Toda na slovenskih zemljevidih in v učbenikih, da ne omenjam časnikov in uličnega imena v Soboti! — najdemo do zadnjega »Lendava«. V Ramovševem Konzonantizmu, str. 11., vidiš na karti »Lendva« in na njegovi Dialektološki karti slovenskega jezika ter v tekstu, str. 37., »Lendava«.

Čemu bi se prekmurska Pólana morala izpremeniti v Poljano? Mar bomo pri vseh slovenskih krajnih imenih šli nazaj do prvotne oblike? Zato je Juš Kozak pravilno sprejel (Za prekmurskimi koliniki) domače ime.

V Priekiji najdete Ključarovce (Meškovo rojstni kraj) in podobna imena na — rovc; ali ni učenjaški spak obsedel nekih ljudi, da so zadnji čas iz prekmurskih Pečarovci, Košarovci itd. napravili Pečarjevci, Košarjevci...!

O poudarku naših imen pa rajši molčimo, saj boli domačina, kadar čuje »Dokležovje« mesto Dokležovje, »Tešánovci« mesto Téšanovci, Sobóta mesto Sóbota itd. itd.

Vsej tej nerednosti je hotela narediti konec nova karta, ki jo je pod naslovom »Slovenska krajina« izdelal Jože Mančec, oblike krajnih imen z akcenti pa ji je določil podpisani. Dasi se je med tehničnim delom vrnilo nekaj netočnosti, je vendar to za nas norma, preko katere ne moremo iti. Naj za vselej izgine »Murska« Sobota, saj govori ljudstvo od pamtiveka le Sóbota, zaradi prevedenega madžarskega imena pa se je vgnezdila spaka »Murska« (brez Sobota)!

Pri vprašanju krajnih imen je treba vselej upoštevati vse zgodovinske, jezikovne, geografske in druge lokalne momente, spoštovati vkoreninjeni ljudski izraz, nikar pa uveljavljati namišljenih »pravilnosti«. Če je to pravilo obveljalo doslej povsod na Slovenskem, naj bo spoštovano tudi onstran Mure. Vilko Novak

KNJIGE IN REVIJE

OB KOJCEVI KNJIGI ŽIVLJENJA

N a d a l j e v a n j e

Kljub vsem strujam, ki hočejo prevrednotiti današnje, z mučo in trdim delom skozi več stoletij pridobljene znanstvene spoznatke ter jih prilagoditi nekakšnim mistično-magičnim nastrojenjem nadvilježiranih posameznikov, katerim prava znanost le zato ne prija, ker so jim ali poti do nje pretežke ali njeni rezultati premalenkosti ali preplitvi, vztraja in bo vztrajala večina resnih in premočrtnih osebnosti na sedanji poti. Glavni smoter znanosti je namreč z opazovanjem in preiščevanjem iskati naravne zakonitosti — vseveljavnih resnic, ki ne morejo biti nikdar podrejene prepričanju in nazoru, domnevi in nedokazljivemu sklepu posameznika. Ker se znanstvenik zaveda meje, ki mu jo je potegnila narava, ne bo gradil smelih in prožnih stavb sanjačev, katerih nas spominjajo na Kantov izrek: »Ni je neumnosti, ki jo ne bi bilo moči spraviti v sklad z brezdanjo svetovno modrostjo«.

Poleg tega je način sklepanja, ki skuša na podlagi enega, dveh ali kvečjemu treh neobčajnih dogodkov ali pojavov dokazati

splošno in zakonito veljavo takih dogajanj sploh, dasi ima videz znanstvenega sklepanja, napačen. Iz tega vidika je na primer znanstveno povsem zgrešeno sklepanje znanega zgodovinarja O. Spenglerja na vzporedne usode kultur, čeprav je zgrajeno na podlagi biooških zakonov o življenju. Kajti biooški zakoni so dobljeni iz tisoč različnih opazovanj in poskusov, ki jih je vedno možno ponoviti. Pri vzporedanju kultur to ni mogoče. Sklepi o propadu Zapada so torej iluzorni. Enako ne moremo iz dejstev, da se nekdo kljub temu, da z vsemi znanimi sredstvi stremi za prehladom, ne prehladi ali da se drugi, kljub stalnemu občevanju z okuženci ne okuži ali da tretji, ki je bil po vseh kapacitetah spoznan za neozdravljivo bolnega, »čudežno« ozdravi, sklepati na splošnoveljavnost teh »slučajev«. Tovrstne trditve so fantastične ter je včasih v njih resnice prav toliko ko zmote. Toda, ker »neskončno pridobi prepričanje v onem trenutku, ko vanj veruje druga duša« (Novalls) in ker ni težko nenapeto struno uglasiti tako, da nastane sozvenenje, se morejo posebno osebe, ki pričakujejo od sprejetih prepričanj koristi, uživet v navidezne resnice mnogo bolj ko v prave.

Zategadelj bolehamo tudi vsi na »posploševanju«. Marsikatera sicer malenkostna ideja dobiva le zato pečat veličine, ker si moremo z njo lagodno tolmačiti dogajanja v nas ali v naravi. Dasi ni to stremljenje po enem gibal, po eni sami rešitvi za stotero problemov, po posplošenju vsega, kar je samoniklo in svojsko pri natančnem pregledu njegovega vzročnega poteka zamotan problem, ga v večini slučajev — zaradi premočrtnega sozvenenja — le težko izluščimo.

Včasih nam trditev laska ter jo sprejemamo vase z največjo gorečnostjo. Za vzgled naj navedemo M. Kojcevo trditev, da ima vsak človek, da še celo otrok, svoj lastni življenjski nazor ali na sploh trditve, ki jih nalik ostalim, »srečo in uspeh prinašajočim« spisom vsebuje tudi Knjiga življenja, češ, da bo tebi zato, ker veš to, ker si doživel to in ono, ker si pač o tem že prepričan, jasno in razumljivo tudi to, kar ti povem sedaj. Povsem drugačne bodo v takih slučajih naše sodbe šele takrat, ko bomo s pridom uporabljali nauk duhovitega misleca, fizika Lichtenberga: »Dvomi nad vsako stvarjo vsaj enkrat, najsi je tudi stavek $2 \times 2 = 4!$ «

D a l j e

Popravek k str. 248/II. Tov. Bunc me je opozoril, da Breznik ni opustil omenjene točke, marveč jo iz oblikoslovja prestavil v skladnjo. A. D.

TURNIR V MOSKVI

Ves mesec trajajoča srdita borba v Moskvi med šahovskimi šampijoni zapada in vzhoda, oziroma med mlado in staro šahovsko generacijo, je bila v četrtek, 14. marca, zaključena. Turnir je pokazal, da se Sovjetska unija popolnoma upravičeno ponaša kot država, kjer je šahovska umetnost v vsakem pogledu na višku. Nedvomno noben mednarodni turnir brez soudeležbe njenih mojstrov ne more nuditi pravega razmerja sil. Le eden od 12 sovjetskih šampijonov — Cehover — ni dosegel na turnirju takozvane mojstrske tretjine, dva — Lisičin in Bogatirčuk — manj, vsi ostali pa nad 50 odstotkov dosegljivih točk. Sovjetski favorit inž. Botvinnik je s 13 točkami skupno s Flohrom delil prvo in drugo nagrado in dokazal, da je eden najresnejših kandidatov za naslov svetovnega šahovskega prvaka.

V ostalem pa lahko trdimo, da je ostala borba med zapadom in vzhodom neodločena. Od 10 nagrad so jih namreč prejeli 5 reprezentanti zapada: Flohr, dr. Lasker, Capablanca, Spielmann in Lilienthal, 5 pa zastopniki Sovjetske unije: Botvinnik, Löwenfisch, Ragozin, Romanovskij in Kan. Na prvem mestu sta se vrh tega plasirala z enakim številom točk obojestransko favorita Botvinnik in Flohr.

Malo drugače pa izgleda slika, ako smatramo moskovski turnir za spopad med mlado in staro šahovsko generacijo. Zmaga je vsekakor na strani mlade generacije, čeprav ni tako izrazita, da bi mogli govoriti o kakem odločilnem porazu stare generacije. 67 letni bivši svetovni prvak, stari šahovski lev dr. Lasker, kakor tudi bivši svetovni prvak, 47 letni Capablanca, sta z velikim uspehom branila zapadni stil proti navalu 27 letnega Flohra in 24 letnega Botvinnika, čeprav sta jima morala prepustiti prvenstvo. Zlasti dr. Lasker, ki je ostal poleg Flohra na turnirju edini neporažen, je izvojeval uspehe, ki se jim z vso upravičenostjo divi ves svet. Vsekakor polje še vedno v njem kraljevska šahovska kri.

Našega mladega šampijona Vasjo Pirca je na turnirju zalezovala nesreča za nesrečo. Dosegel je sicer več kakor mojstrsko tretjino točk, toda bolezen in deloma nepazljivost sta mu onemogočila časten placement. Proti Flohru in Laskerju je sicer izgubil, remiziral pa je z Botvinnikom in Capablancjo, kar je vsekakor lep uspeh.

Zadnja, peta etapa turnirja, ni prinesla nobenih velikih presenečenj. Oba končna zmagovalca, Flohr in Botvinnik, sta remizirala i. s. prvi z Alatorcevom, drugi pa z Rabinovičem. Dr. Lasker si je s svojo zmago nad Pircem priboril še eno točko, prav tako Capablanca s svojo zmago nad Löwenfischem. Svetovna prvakinja Vera Men-

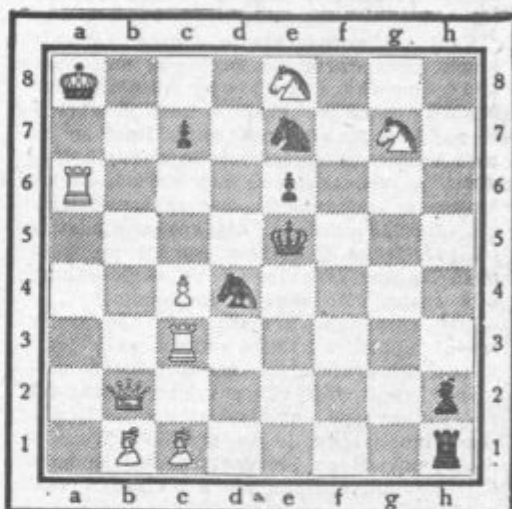
čikova je doživela na turnirju 16 porazov, 3 partije pa so bile neodločene.

Stanje po XIX. kolu: Botvinnik in Flohr 13, dr. Lasker 12 in pol, Capablanca 12, Spielmann 11, Löwenfisch 10 in pol, Ragozin, Romanovskij in Lilienthal 10, Kan 9½ (1), Rjumin, Goglidze, Alatorcev in Rabinovič 9 in pol, Lisičin 9, Stahlberg 8 in pol (1), Bogatirčuk 8, Pirc 7 in pol, Cehover 5 in pol, Vera Menčikova 1 in pol.

PROBLEM 115

F. Laib

Prva nagrada na problemskem turnirju vse-nemške šahovske zveze 1934

Mat v dveh potezih

Rešitev problema 114

1. Kc4-d3!, b4-b3 (a) 2. Sd1-e3+, Ka1×b2 3. Se3-c4 mat 1... Ta2-a3+ (b5 2. Sd1-c3+, Ka1×b2 3. Tg1-b1 mat 1... Ta2-a5, a6, a7, a8 (c) 2. Tb2-g2!

ZA BISTRE GLAVE

224

Ura opolnoči

V neki prejšnji nalogi smo povedali o uri na grajskem stolpu, da opolnoči ne bije dvanajstkrat, kakor bi si v naglici kdo mislil, temveč šestnajstkrat (štirje udarci veljajo namreč četrtim ure). Neki posebno bistroumni čitatelj pa je uganil, da more ura v trenutku polnoči biti kvečjemu enkrat. Kolikšna je verjetnost, da se to v resnici zgodi?

Rešitev k št. 223

(Lažnjivi Kljukec)

Svinčnik ne bi padel, temveč bi v razmerju do toposvske krogle obvisel v zraku.

H U M O R

Profesorska

Profesor Kovač stopi v poln tramvaj. Neko dekletce skoči s sedeža in mu napravi prostor.

»Lepa hvala, pridno dete! Kako ti je pa ime?«

»Ela Kovač, papa!«

Po vrnitvi

»No, ali si našla doma vse tako, kakor je bilo pri odhodu?«

»Da — celo električna luč je gorela še v prednji sobi!«

Življenjski umetnik

»No, kako je s teboj, draga starina? Ali pride še do kakšnega nesporazumljenja a ženo?«

»Da, toda tega ji ne pokažem več!«

Nepričakovan odgovor

»Gospod podnajemnik, znano mi je, da ste včeraj poljubili mojo hčer. Kaj nameravate torej?«

»Milostiva, hočem biti iskren, moj namen je... nikoli več poljubiti vaše hčere.«

Tako je bilo

»Tineček, ali si ti naučil papagaja te strašne besede?«

»Ne, mama. Ravno nasprotno. Zmerom sem mu ponavljal besede, ki jih ne sme govoriti!«

Lovska latinščina

A.: »Moj Sultan je najpametnejša žival na svetu. Če vržem en dinar v ribnik, skoči vanj in mi prinese denar nazaj.«

B.: »Moja Nora je pametnejša. Nedavno sem vrgel v ribnik en dinar. Skočila je vanj ter se vrnila z enim kilogramom rib in še s petdesetimi parami...«

»Kdaj se vrne mama?«

»Kmalu pride, pravkar so vzeli zadnji klobuk iz izložbe!«

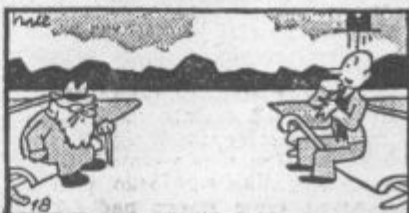
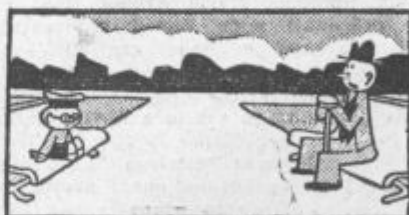
(»Tidens Tegn«)

TRIPTRAP

TRAGEDIJA V KINU

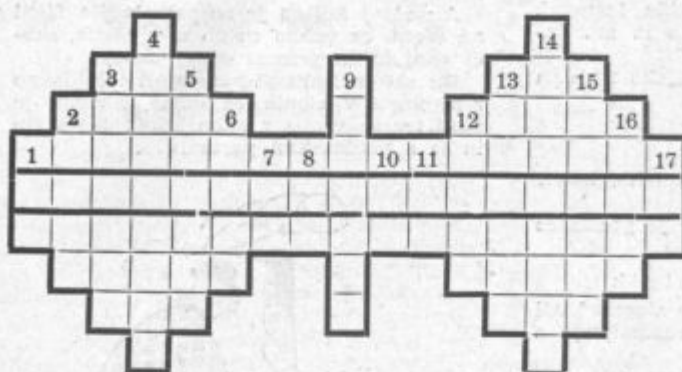
TRIPTRAP

KO SE JE OČKA PREBUDIL...

Križaljka z obratnicami

Crassus

ga oblika za lat. saepes (ogroja), 13. latinski roditelj Grka, ki je kot izdajalec pred Trojo ostal pri lesenem konju (Sinon), 14. moško ime v Zupančičevi »Dumi« + pomožni glagol + ondi, 15. prepir (skala; oziromni zaimek srednjega spola) + maloazijska pokrajina med Sirsko puščavo in Elbrusom, 16. vrtilni del stroja (od lat. rotare), 17. glava (francosko, fonetično).

Vodoravno: v srednji vrsti izrek o Etiropiji. — Vse vrste, vodoravna in pokončne, so obratnice.

REŠITEV KRIŽALJKE V ŠT. 12.

ded, Laval, Senones, krmili mrk, Evo-la lové, kosili sok, delo led, Level, Čeč. — Kek, e vola lové.

A N E K D O T E

Naslov

Ko je začel Voltaireu, francoskemu pesniku, filozofu in zgodovinarju, s pravim imenom François Marie Arouet (1694 do 1778) predsedati eden izmed trdovratnih dopisovalcev, se je filozof razjezil — in na pismo zapisal kratko: Prejemnik umrl! In ga vrnil po pošti.

Toda pismo se je vrnilo z novim naslovom:

Gospodu Voltaireu
Zgoraj ali spodaj na onem svetu.
Pošljite za njim!

Migrena

Ko je hotel vsemogočni kancelar Ludvika XIV. Jules Mazarin, ki je bil učenec in naslednik Richelieuja (1602—61), svojemu gospodarju v Versaillesu poročati o nujni vnanjepolitični zadevi, so mu dejali, naj se spet zgleda v dveh urah, ker kralja boli glava. Natančno dve uri pozneje se je minister pojavil znova in res je smel takoj vstopiti. Prijazno ga je pozdravil kralj:

— Migrena je zdaj vendar proč!

In z najbolj resnim obrazom je odvrnil kardinal:

— Izvrstno. Veličanstvo! Videl sem jo odhajati. Imela je čudovito lepe lase, oblečena pa je bila — rožnordeče.

Košara

Ameriški humorist Mark Twain (1835—1910) je hotel nekoč v družbi zaplesati z mlado damo, ki pa ga je odbila z domišljivo izjavo:

Navpik: 1. velebnik od »jesti«, 2. kmet, 3. go-li »gaj«, 4. »prinašac jesen, 5. deležnik od »nadodati«, 6. francosko ime v povesti Georges-a Pourcela zveni kakor 2. oseba glagola »esperer« v passé simpleu, 7. mesteca v Dalmaciji, 8. združenje učiteljev, 9. daljša oblika za »monom«, 10. »os« v španščini, iz lat. ascis, 11. pretekli čas od angleškega to do (stóriti), enako se glasi sloven. ikavska oblika od »ded«, 12. dru-

— Hvala! Običajno si izbiram sama gospode, s katerimi želim plesati.

— Oh, je ironično obžaloval Mark Twain, jaz na primer nisem tako izbirljen. Kakor ste videli, draga gospodična, sem se ozrl kar za prvo boljše.

Mali strežaj in veliki varovanec